

PARACELSOVO LÉKAŘSTVÍ

Olaf Rippe
Margret Madejsky
Max Amann
Patricia Ochsner
Christian Rätsch

PARACELSOVO LÉKAŘSTVÍ

Filosofie – Astrologie – Alchymie – Léčebné postupy

VOLVOX GLOBATOR

Paracelsusmedizin – Altes Wissen in der Heilkunst von heute

Olaf Rippe, Margaret Madejsky, Max Amann, Patricia Ochsner, Christian Rätsch

přeložili Pavel Krummer a Nikola Zejkanová

Copyright © 2001, 2017, AT Verlag, Aarau, Schweiz

Translation © Pavel Krummer, Nikola Zejkanová 2004

ISBN 978-80-7511-352-8

Obsah

Předmluva	7
Paracelsova životní pouť	10
Pět způsobů léčení: Paracelsova nauka o entích	20
Ens astrale – Člověk nemocný sympatií ke hvězdám	38
Ens veneni – O alchymistovi v člověku	52
Ens naturele – Léčení v souladu s hvězdami	67
Ens spirituale – Čarodějnictví a síla ducha	126
Ens dei – Síla osudu	146
Nauka o signaturách: Pradávná cesta poznání přírody	154
Co je nauka o signaturách?	155
Signatury orgánů v rostlinném světě	183
Zrcadlení nemoci v přírodě	208
Ostny a trny	212
Místo výskytu jako signatura	218
Paracelsova alchymie – cesta k pravému léku	236
Podstata alchymie	237
Cesta k pravému léku	268
Alchymické koncepty farmaceutických firem	310
Rtuť – zlato alchymistů	334
Otrava rtutí – nemoc pozemského Měsíce	360
Jen lék podej, má-li pomoci, pomůže!	389
Epilog: Psychoaktivní substance u Paracelsa	392

Důležité upozornění pro čtenáře

Třebaže byly odkazy, recepty, dávkování a způsoby aplikace uvedené v této knize pečlivě prověřeny, nejsou bezpečně zaručené. Vydavatel ani autoři za ně na sebe neberou žádnou odpovědnost. Nabádáme všechny uživatele, aby návody obecně prodávaných preparátů ověřili a po dohodě s lékařem či lékárníkem případně zjistili, zda se doporučená dávkování nebo uvedené kontraindikace nějakým způsobem neodchylují od údajů uvedených v této knize. Veškeré dávkování nebo aplikace bude provedeno na vlastní nebezpečí a v každém případě musí být individuálně přizpůsobeno. Jednotlivé ochranné známky zboží nejsou v této knize uvedeny.

Není-li uvedeno jinak, jsou všechny citáty z Paracelsových děl, použité v této knize, včetně udání svazku a čísla stránky převzaty z překladu Bernharda Aschnera.

Předmluva

Olaf Rippe

Paracelsus, jedna z nejvýraznějších osobností dějin medicíny, navždy ovlivnil západní lékařství. Ačkoliv zemřel již před téměř 500 lety, jeho práce nás ještě dnes fascinuje a znalosti, které nám předal, jsou aktuálnější než kdy jindy. Nemyslitelné by bez něho byly homeopatie, spagyrie a antroposofické lékařství, za mnohé mu ovšem vděčí i moderní farmacie a chemie.

O osobě Paracelsa vyšlo nespočet knih, opačně je tomu ale s léčebným využitím jeho znalostí. Důvodem tohoto nedostatku je bezesporu Paracelsův komplexní metafyzický pohled na svět, který je dodnes pro mnohé knihou o sedmi pečetích. Kromě toho řada autorů píšících o Paracelsovi nebyli znalci lékařství, ale spisovatelé, kteří se jinak věnovali zcela jinému tématu, či filology zabývajícími se dějinami medicíny a nikoli uplatněním Paracelsova vědění v rámci dnešní praxe.

Neradi bychom proto k již existující hromadě knih přiřazovali další životopisné nebo lékařsko-historické dílo. Kniha, kterou předkládáme, dává přednost spíše praktické stránce věci. Naším záměrem je úvaha o vlastních zkušenostech s paracelsovským způsobem léčby, neboť vědění v něm obsažené není historie, ale nadčasový léčebný systém, který má své právoplatné místo i v dnešní době.

Dále je naším záměrem zpřístupnit Paracelsa širšímu okruhu čtenářů, a to způsobem, jakým se to podařilo v případě středověkého klášterního lékařství (vzpomeňme díla Hildegardy z Bingen). Nyní uzrál čas, aby se s paracelsovským léčebným uměním seznámila i širší veřejnost, neboť je hlubší, vícevrstevné a naší době mnohem bližší než o několik století starší vědění klášterních lékařů.

Už při prvním prolistování Paracelsových spisů nás zaujme pestrost a enormní objemnost díla, čítajícího snad několik tisíc stran. Uvážíme-li, že se dožil jen 48 let, nezbyvá nám než opravdu žasnout. Spíše než obyčejný lékař předstupuje v tomto univerzálním géniovi před čtenáře střídavě obnovitel lékařství, přírodovědec, mystik, filosof, prorok, astrolog, alchymista a mág. Byl však i badatelem na poli tradičního evropského lidového léčitelství, který se léčebnému umění přiučil mimo jiné u cikánů, rolníků a lazebníků. Navíc byl hluboce zbožným člověkem a cítil v sobě povinnost pomáhat nemocným lidem.

Na jedné straně chtěl coby mystik pochopit skutečnou přirozenost člověka a jeho vztah ke kosmu, na druhé straně pátral coby přírodovědec po způsobu přípravy skutečně hojivých léků, jež nazýval »arkána« a s jejichž pomocí chtěl dosáhnout harmonie kosmických sil v člověku.

Kořeny Paracelsova světového názoru sahají až k prastaré nauce Herma Trismegista. Mnozí tohoto egyptského zasvěcence srovnávají s bohem Thovtem, nesoucím hlavu ibise a v egyptských mysterijních kultech uctívaným jako průvodce mrtvých, ochránce hledačů moudrosti či jako bůh zasvěcení. Řekové ho

Hermes Trismegistos, původce hermetismu a alchymie. Dřevořez z r. 1566.

nazývali Hermés, Římané Merkur. Jako posel bohů přinesl lidem písmo a znalost filosofie, hudby, poezie, astrologie, alchymie a medicíny.

Pokud se chceme věnovat Paracelsovu lékařství, pak to pro nás znamená, že do svého okruhu zájmu musíme současně zahrnout též hermetismus, na který si ještě přednedávnem činili nárok jen zasvěcenci. Kdysi považovali hermetikové za svého mistra Harpokrata, mystického boha mlčenlivosti. Jejich motto znělo »Věz, chtěj, odvaž se a mlč«. Ještě stále existuje množství těch, kdo svou práci drží v tajnosti. S »věkem Vodnáře« však nadešla doba, v níž by se hermetické vědění mělo stát obecným majetkem – což se konec konců také děje.

Tento věk s sebou zároveň přináší nový, i když ve skutečnosti prastarý způsob léčení, který se do dnešních dnů, třebaže mnohdy tajně, podařilo uchovat v celku. Pokusy na zvířatech nebo genetické inženýrství prováděné údajně pro záchranu lidstva, stejně jako zvyšování zisku na úkor pacientů, jsou tomuto poněkud odlišnému způsobu léčení neznámé.

Do vědomí veřejnosti se už několik let stále více tlačí otázka nezbytnosti alternativních cest, protože náš stávající zdravotní systém se nachází ve stavu těsně před kolapsem a dlouho již neunese tíhu svých slibů. Důkazem toho je stále přibývajícím zájem o bylinářství, homeopatii a jiné tradiční léčebné systémy, jako je například ajurvěda nebo tradiční čínské léčitelství.

Pátráme-li po alternativách, jsou nám Paracelsovy spisy nevyčerpatelným zdrojem inspirace, alespoň sundáme-li si z očí klapky »racionální vědy«, což tak i tak velice prospěje.

Čím déle se zabýváme paracelsovskou vizí světa, tím více se noříme do světové harmonie, která pozorovatele mění nejen v duševní rovině. Tato harmonie zároveň umožňuje nový pohled na svět a nové nazírání souvislostí mezi člověkem a přírodou – ovšem za předpokladu, že máme možnost a chceme se podílet na ideách, bytujících mimo vše měřitelné.

Svémi znalostmi, darem pozorování a tvůrčími myšlenkami Paracelsus připravil půdu pro nastolení nových změn v medicíně. Tím novým, co přinesl, je »filosofická« lékařská věda, jejíž stoupenci přírodu nepovažují jen za hrubohmotné ložisko surovin, ale také za učitelku a mistryni, k níž vzhlíží s respektem a láskou. A jelikož jsou si navíc vědomi významu tradice, místo aby vědění starých dob odvrhli a prohlásili za zastaralé, snaží se je integrovat. Bez moudrosti starých mistrů, jakým byl Paracelsus, stojí všechno jen na písku...

»Smaragdová deska« Herma Trismegista

1. »Je pravdivé a beze lži, jisté a nejpravdivější, že to, co je dole, je jako to, co je nahoře, a to, co je nahoře, je jako to, co je dole, aby bylo dosaženo zázračného znamení jediné věci.«

(Stvoření – Natura naturata – je odraz Stvořitelovy síly – Natura naturans.)

2. »A stejně jako všechny věci byly vytvořeny jediným, vůlí jediného, tak povstaly všechny věci z této jediné podstaty přizpůsobením.«

(Každá forma existence je duchovně spřízněna s formami jinými a vše souvisí s duchovním prapůvodem.)

3. »Slunce je jeho otcem, Měsíc jeho matkou, vítr nosil jej ve svém břiše. Jeho živitelkou a kojnou je země.«

(Zhmotnění kvintesence = Logu; narážka na Tria Principia a čtyři elementy.)

4. »On je otcem veškeré dokonalosti celého světa.«

(Kvintesence v říších přírody je příčinou veškerých vlastností.)

5. »Jeho síla je celá, je-li proměněn v zemi.«

(Jednota ducha a hmoty.)

6. »Máš oddělit zemi od ohně, jemné od hrubého, zcela opatrně a nanejvýš moudře.«

(Lučebné umění = alchymie; uvolnění ducha z materie.)

7. »Stoupá od země k nebi a opět sestupuje z nebe na zem a přijímá sílu horního i dolního. Jsi-li s tím hotov, získáš slávu celého světa a veškerá temnota před tebou prchne.«

(Alchymické operace jako destilace a sublimace; solve – rozděl a coagula – sluč; poznání dosažené prací v laboratoři.)

8. »Toto je síla ze všech nejmocnější, neboť překoná všechny jemné a prchavé věci, a pronikne to, co je hrubé.«

(Dokončený lék = arkánium; Kámen mudrců.)

9. »Takto byl stvořen malý svět dle vzoru světa velkého.«

(Arkánium obsahuje nashromážděnou kvintesenci a působí ochranně na člověka jakožto mikrokosmos; v potaz jsou přítom brány hvězdy.)

10. »Upotřebením této jediné věci jsou činěny ty nejpodivuhodnější skutky.«

(Transmutace – proměnění hrubého/nemoci v jemné/zdraví vyléčením.)

11. »Proto jsem byl nazván třikrát veliký Hermés, protože vlastním tři části moudrosti.«

(Harmonie těla, duše, ducha neboli soli, síry a merkura.)

12. »Co jsem řekl o dílu Slunce, je úplné.«

(Slunce je Logos a probuzený člověk.)

Paracelsova životní pouť

Max Amann

Okolní svět

Epocha, v níž Paracelsus (1493–1541) žil, byla pro Evropu dobou velkých převratů ve způsobu myšlení a struktuře společnosti. Bolestný zrod novověku, jenž navázal na středověk, nazýváme renesancí – obrodou. Proslulými Paracelsovými současníky byli například Martin Luther, Mikuláš Koperník, Nostradamus, Agrippa z Nettesheimu, Leonardo da Vinci, Albrecht Dürer a Michelangelo.

V tehdejší době se asi už sto padesát let dostávaly do německy hovořících zemí moderní kulturní impulsy z Itálie, posílené antickým věděním, které si po pádu domovského města přinesli do svého nového útočiště byzantští učenci. Kromě filosofické literatury se v Itálii a brzy nato i v Německu rozšířila znalost řeckých a pozdněantických lékařských či alchymických textů. Do Evropy dospělo antické věděním již ve středověku, a to především z Východu prostřednictvím křížových výprav. Do jedné části přišlo přímo z Blízkého východu a do druhé z islámského kulturního prostředí přes oblast smíšené maurské a křesťanské kultury na Sicílii a konečně ze Španělska ovládaného Maury.

Tyto nové zdroje nepřinesly pouze antické texty, ale něco mnohem významnějšího: Stalo se, že nejdůležitější arabská díla o medicíně a alchymii zaplavila Evropu v latinských překladech. Ve středověkém Španělsku měly islámské mocenské struktury zřízené pro překlady vlastní úřad. Zprostředkovateli byli ve většině případů židovští lékaři, kteří kromě toho, že uměli arabsky, ovládali i evropské jazyky. Díky toleranci islámu vůči židovskému náboženství mohla vzniknout kasta vznešených židovských lékařů, jejichž služeb rádi využívali také křesťanští mocnáři a duchovní elita. Na sklonku středověku pak ti lépe postavení a sečtělí dávali k dispozici latinské překlady lékařských děl Avicenny a Averrhoese, zejména množství alchymických spisů, nadepsaných jmény Geber (Džábir ibn Hajján) nebo Rhazes.

Antické lékařské věděním, zastoupené například díly Hippokratovými, Pliniovými, Dioskuridovými a Galénovými, zůstalo v oblasti někdejší Západořímské říše zachováno rovněž díky kulturní aktivitě benediktinského řádu, neboť knihy zmíněných autorů byly základem středověké klášterní medicíny.

Navíc byl vynalezen knihtisk, který věděním do značné míry zpřístupnil i těm méně majetným. Paracelsův otec údajně vlastnil dobře vybavenou knihovnu, v níž si mladý Theophrast, později nazývaný Paracelsus, mohl osvojit první znalosti z filosofie, přírodovědy, medicíny a alchymie.

Paracelsův rodný dům vedle Čertova mostu u Einsiedelnu (foto: O. Rippe).

Učeň a putující tovaryš Theophrast Bombast z Hohenheimu

Theophrast Bombast z Hohenheimu se narodil v roce 1493 poblíž Einsiedelnu ve Švýcarsku. Jeho otec, Wilhelm Bombastus z Hohenheimu, pocházel ze zchudlé větve švábského šlechtického rodu. Byl zaměstnán jako zemský lékař v Einsiedelnu. Matka, pravděpodobně rozená Ochsnerová, byla nevolnicí einsiedelnského kláštera.

Paracelsův rodný dům stál přímo na trase svatojakubské pouti do Santiaga de Compostela. Ještě dnes je Einsiedeln z úcty k místní černé Madoně, která již za Paracelsova života přitahovala každoročně desetitisíce poutníků, důležitým poutním místem. Mnozí z tehdejších kolemjdoucích u Theophrastova otce hledali lékařskou radu, neboť byl jedním z mála lékařů v okolí.

V roce 1502, po smrti matky, se údajně otec se synem přestěhovali do Villachu v Korutanech, kam otce povolali Fuggerové (významná kupecká rodina) na hornickou školu jako docenta. Současně se zde Wilhelm z Hohenheimu usadil jako licenciát¹ medicíny. Mladý Theophrast tak dostal příležitost naučit se od otce základem lékařské praxe stejně jako hornictví a hutnictví, což zároveň vedlo i k prvním kontaktům s alchymii.

V knize »Velké ranhojičství« (Die große Wundarznei) vyjmenovává Theophrast, představující se později pod pseudonymem Paracelsus, učitele svého mládí. Jako nejdůležitějšího a nejspolehlivějšího jmenuje otce, potom řadu rakouských biskupů, se kterými se znal osobně jen v některých případech, a »množství opatů«, mezi nimiž nacházíme i tajuplného Johannese Trithemia ze Sponheimu (1462 –1516), který ještě možná byl, stejně jako v případě Agrippy z Nettesheimu, jeho přímý učitel.

Otec Paracelsovi zřejmě umožnil pracovat v metalurgických laboratořích Fuggerových závodů ve Schwazu a Fugerrau v Korutanech. Kolem roku 1500 opanovali Fuggerové značnou část měděných a stříbrných dolů v Rakousku a v Uhrách. Paracelsus později uvedl, že se »alchymickému umění« vyučil u »Fuegera ze Schwazu« (Sigmund Fugger). Kladný vztah mezi ním a rodinou Fuggerů později náhle ztroskotal. Důvodem bylo sepsání dvou knih o sifilisu, v nichž se záporně vyjádřil o guajakovém dřevě, jež bylo tehdy nejdůležitějším lékem na toto onemocnění. Fuggerové se jako jeho hlavní dovozci cítili být ve svých obchodních zájmech silně poškozeni.

Mezi lety 1509 až 1515 Paracelsus dle vlastních slov studoval medicínu na německých, italských a francouzských vysokých školách. Místa, kde studoval, byly nejspíše Tübingen, Heidelberg, Mohuč, Kolín, Freiburg, Vídeň a Lipsko. Jisté je, že delší dobu studoval ve Ferraře. Pravděpodobně zde v roce 1515 promoval na doktora obojího lékařství (vnitřní medicíny a chirurgie).

Jako vandrující žák a řemeslník Paracelsus do roku 1524 prochodil celou Evropu. V tehdejší době byla učňovská léta, během nichž se cestovalo, něčím

Pamětní kámen v Paracelsově rodišti (foto: O. Rippe).

¹ Dříve obvyklé označení pro lékaře, který má na daném místě povoleno vykonávat svoji praxi.

zcela obvyklým, ovšem spíše než o lékařskou profesi šlo většinou o vzdělání v řemeslech.

Jak sám uvádí, procestoval Španělsko, Portugalsko, Anglii, Brandenbursko, východní Prusko, Litvu, Polsko, Uhry, Valašsko, Sedmihradsko a Korutany. Z měst uvádí jmenovitě Lisabon, Granadu, Salerno, Montpellier, Paříž, Moskvu a Benátky – všechna tato místa oplývala intenzivním kulturním a vysokoškolským životem. Jako badatel v oblasti zemědělství a přírodovědy však rozvíjel i znalosti v jiných oblastech: »Seznámil jsem se s více než 80 rolníky, kteří srovnávali byliny s nemocemi na základě jejich tvaru a anatomie (signatur), a na vlastní oči jsem viděl, jak jimi zázračně a dobře pomáhali. Vlastně když se na to podíváme blíže, pak téměř všechna nejspolehlivější umění jsme se dozvěděli od obyčejných mužů a nepatrných lidiček. Kdyby se všechny tyto zkušenosti nezakresleně zaznamenaly ve formě receptů do jediné knížky, byla by mi milejší než všechny komentáře Galena a Avicenny dohromady« (Paracelsus I/672). Není proto vůbec divu, že jeho neortodoxní názory, metody a předpisy vyvolaly nevoli u mnoha lékařů a lékárníků.

V roli felčara (vojenského ranhojiče) se Paracelsus účastnil dvou polních tažení, odkud snad také pocházel jeho velký zájem o ranhojičství. Mimořádnými léčebnými úspěchy si v roce 1519 získal přízeň dánského krále Kristiána II., který jej údajně jmenoval svým osobním lékařem. V té době vznikly první Paracelsovy spisy, mezi nimi též »Paramirum«.

Cestou ze Švédska se v jižním Rusku ocitl v tatarském zajetí, kde se mu ale podařilo dosáhnout značných terapeutických úspěchů. Opět volný dorazil přes jihovýchodní Evropu do Benátek, odsud přes Apulii a Řecko do Egypta, Palestiny, na Kypr, Rhodos a do Konstantinopole. Pak konečně odcestoval přes Balkán zpět do Benátek. Jeho popisy z cest jsou protkány množstvím detailů, o nichž by se sotva mohl dozvědět jenom z doslechu.

Mistr Paracelsus, lékař a zakladatel chemiatrie

V roce 1524 se Paracelsus usadil jako lékař v Salzburku a zařídil si laboratoř. Stále více jej zaměstnávalo alchymické zpracovávání přírodních látek k výrobě léků, tzv. iatrochemie. Na tomto poli nebyl pouze mistrem, ale byl považován dokonce za zakladatele této vědy.

V průběhu reformace docházelo v Salzburku k občanským povstáním. Arcibiskup Lang byl na své tvrzi několik měsíců obléhán vzbouřenými rolníky. Paracelsus se jako vždy postavil na stranu bezbranných a koncem roku 1525 musel uprchnout.

Opět začala další etapa jeho kočovného života. Navštívil Ingolstadt a přednášel v Tübingenu a Freiburgu. Ve Štrasburku se mu podařilo upoutat na sebe pozornost senzačními léčebnými úspěchy, což mělo za následek nevráživost

tamních lékařů. V téže době vznikly důležité spisy jako »Herbarius«, Knihy o tartarických onemocněních, Knihy o dlouhém životě a Archidoxis.

V roce 1527 ho město Basilej jmenovalo městským lékařem, s čímž byla současně spojena i docentura na univerzitě a vrchní dozor nad cechem lékárníků. Jeho nezvyklý způsob výuky, například výlety do přírody za poznáváním bylin, ale i skutečnost, že vyučoval v německém jazyce – v době, kdy se učilo jenom latinsky –, přitahovaly z blízka i z daleka studenty medicíny, kteří si jej velice oblíbili. Paracelsus jako vždy ostře kritizoval lékaře a lékárníky a udělal si z nich zatrpklé nepřátele.

Bydlel v chudinské čtvrti, kde měl dům také kat. Ve zdejších krčmách se stýkal s lidmi z nízkých společenských vrstev, s povozníky a vyvrženci společnosti, od nichž se, jak sám tvrdil, naučil víc než na všech vysokých školách. Ještě více vrchnost popudilo, když v roce 1527 v Johanni při oslavách slunovratu hodil společně se studenty do ohně spisy Galéna, Avicenny a dalších klasiků.

Po sporech s basilejským kanovníkem, který mu nechtěl vyplatit honorář, došlo na soudní řízení. Paracelsus proces prohrál, protože se údajně nedržel obvyklých metod lékaře. Míru všeho dovršily jeho veřejné protesty, načež musel Basilej bezodkladně opustit, aby nebyl uvězněn, což by ho bývalo zřejmě stálo život.

Okolnosti ho znovu donutily vydělávat si na živobytí jako potulný lékař. Z Colmaru putoval přes Esslingen do Norimberku (1529), kde se mu znovu podařilo dosáhnout velkých úspěchů při léčení. Nalezl také vydavatele pro své dvě první knihy o syfilisu. Tisk třetí knihy však posléze nejspíše na popud Fuggera zakázaly úřady. Nejtrpčí však pro Paracelsa bylo, že se od té chvíle v celém Německu nenašel vydavatel, který by se odvážil jeho spisy vydat. Téměř všechna Paracelsova důležitá díla byla zveřejněna až po jeho smrti.

Další zastávkou Paracelsovy životní pouti bylo Řezno. Na zámku Beratzhausen, sídle jednoho z Paracelsových mecenášů, mohl v roce 1530 napsat knihu »Paragranum«. Následující léta nepokojného potulného života strávil v Bavorsku, Švábsku, Tyrolsku a Švýcarsku. Tou dobou (1531 – 1535) přivedl na svět dílo »Paramirum« a Knihy o otravách horníků. V roce 1536 konečně našel vydavatele v Ulmu, který se odvážil dát do tisku »Velké ranhojičství« (Große Wundarznei). Kniha se záhy stala bestsellerem.

V letech 1537 – 1540 pobýval ve východním Rakousku, nejvíce v Korutanech. Tehdy napsal dílo »Philosophia Sagax«, opět ho ale nechtěl nikdo vydat.

V roce 1540 odcestoval znovu do Salzburku, své poslední životní zastávky. Jedním z Paracelsových příznivců byl úřadující arcibiskup, vévoda Arnošt Bavorský. Zde našel konečně přátele a zde také 24. září 1541 završil svůj život.

Vedou se spory o tom, zda mistr zemřel přirozenou smrtí či nikoli. V Salzburku svého času kolovaly tři verze příčiny jeho úmrtí: První vychází ze skutečnosti, že Paracelsa otrávil jeho nepřítel. Konkrétní postřehy či dokonce

Paracelsův náhrobek v Salcburku (foto: O. Rippe).

»Více než kdykoliv před tím chci proti vám zmocí po své smrti, a třebaže sežerete mé tělo, jen hovno sežerete, Theophrastus s vámi bude bojovat i bez těla.«

(PARACELUSUS I/397)

Titulní list Paracelsova pojednání »Von den unsichtbaren Krankheiten« s erbem Hohenheimů, 1565.

důkazy pro tuto domněnku ovšem chybí. Podle druhé byl prý Paracelsus alkoholik a spadl ze schodů. Konečně třetí verze tvrdí, že ho ze schodů shodili pohůnci salzburských lékařů. Nač tedy vlastně Paracelsus zemřel? Když umíral, stačil ještě nadiktovat závěť, o příčině smrti se však nezmínil.

Kolem roku 1960 byly jeho pozůstatky podrobeny soudnímu posudku a bylo zjištěno totéž co v roce 1811: Rozbití lebky na levém spánku. Podle nových zjištění bylo toto poranění Paracelsovi způsobeno ještě během života, což vypovídá v neprospěch dvou posledně jmenovaných verzí.

Oficiální životopisy z 19. století uvádějí jako příčinu smrti rakovinu nebo cirhózu jater, způsobenou prací se rtutí a arzénem, ovšem aniž by ke své domněnce uvedly sebemenší důvod. Co se týče teorie, že byl otráven, můžeme vycházet z předpokladu, že autor píšící knihy o dlouhém životě a otravách horníků by se před nemocemi, udávanými jako příčina smrti, byl schopen jistě dobře uchránit.

Není důležité, z jakého důvodu byl mistrův život ukrácen. Jeho časná smrt byla a je pro lidstvo velkou ztrátou.

Po Paracelsově smrti

Nepohodlný Paracelsus byl konečně odstraněn, jeho ducha se ale tak snadno zapudit nepodařilo. V době své smrti byl v Evropě již dobře znám a počet přívrženců, přátel a mecenášů byl nemalý. Rychle se rozšiřovaly zanechané spisy, záznamy přednášek a některá již vytištěná díla.

Již několik málo let po Paracelsově smrti začali jeho stoupenci, paracelsiáni, vydávat množství alchymických děl, v nichž zveřejňovali receptury svého učitele, jež si našly cestu také do úředních lékařských knih a tehdejších lékárenských sazeb. V nejširším slova smyslu jsou paracelsiány všichni, kdo převzali Paracelsovy laboratorní techniky, chemiatrii, spagyrii a nauku o třech principech, jakož i ti, kdo se více zajímali o mistrovi filosofii, jako Jacob Böhme (1575 – 1624) nebo Giordano Bruno (1548 – 1600).

Mezitím vypukla protireformace a Paracelsus byl prohlášen za kacíře. V roce 1559 dala církev celé jeho dílo na »Index librorum prohibitorum«, seznam zakázaných knih. Pro vydavatele, ale i pro majitele jeho knih a vyznávající paracelsiány se stal mistr skutečným rizikem. Konečně stejnou dobou a zvláště v Německu běsnila dosud nevídaná vlna pronásledování čarodějnic. Již za Paracelsova života bylo popraveno minimálně 21 jeho žáků.

Rozkol mezi Paracelsovými příznivci a odpůrci se stále více prohluboval. Pro své stoupence se nyní stal tajemným zasvěcencem, a bylo-li jeho jméno spojováno s některou z receptur, dokazovalo to její spolehlivost.

Od roku 1560 začali paracelsiáni Adam z Bodensteinu, Michael Toxites a Gerhard Dorn přes odpor církve vydávat Paracelsovy spisy. Sepsali rovněž takzvaná Onomastica, knihy k vysvětlení pojmů, které používal: Toxitova

»Onomastica I« a »Onomastica II« z roku 1574, Bodensteinova »Onomastica Theophrasti« z roku 1575 a Dornovo »Dictionarium Theophrasti Paracelsi« z roku 1583. Dnes se podobné úlohy ujal Lékařsko-historický institut v Curychu (viz literaturu a internetové adresy).

Roku 1585 pověřil kolínský arcibiskup Arnošt Bavorský² lékaře a paracelsiána Johanna Husera, aby posbíral všechny Paracelsovy práce. To se také stalo a Huser mezi lety 1589 – 1591 vydal Paracelsovo souborné dílo v deseti svazcích.

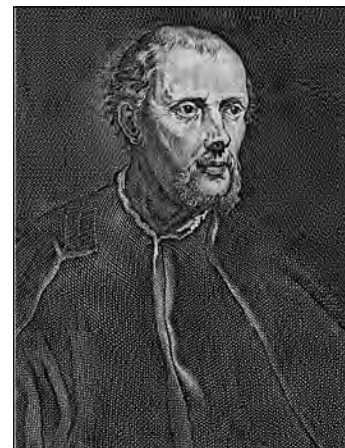
Poté, co vyšla jeho hlavní díla, stal se Paracelsus velmi rychle známým v celé Evropě. Počet paracelsiánů značně rostl nejen v Německu, ale například také v Anglii. Nicholase Culpepera, nejvýznamnějšího znalce bylin této země, nazývali anglickým Paracelsem. Studujeme-li učebnice chemie a farmacie vydané v letech 1550 až 1790, narážíme stále na Paracelsovo jméno i jeho recepty. Jedná se o knihy iatrochemie a chemiatrie, kořen moderní vědy: chemie.

Všeobecně o Paracelsově osobě

Byl malý, měl hrb a koktal. Dále postrádal několik vlastností, které by mu usnadnily přežít: oportunistická pokora před mocnými, trpělivost se slabomyslnými povýšenci, klanění se bohu mamonu, upravený, módní oblek... Byl zkrátka velmistrem politické nekorektnosti a tím i zcela nezpůsobilý účastnit se v roli vysokoškolského učitele nebo ve veřejné službě oficiálního kulturního dění.

Paracelsus byl hluboce zbožný člověk a svérázný myslitel, což je kombinace, znamenající pro člověka ve všech režimech všech dob a zemí největší ohrožení. Za to, že nemusel podstoupit smrt ohněm jako téměř dva tucty jeho žáků nebo jako někteří paracelsiáni, například Giordano Bruno, mohl být vděčný svým četným ochráncům.

Mnohá osočení ze strany členů cechu a ostouzení ze strany žáků, jež ne příliš lichotivě nazýval »arcipodělanci« a před nimiž radil mít se na pozoru, ale též dlouhodobá nepřítomnost ve vlasti v době inkvizičního pronásledování, to vše ho tu a tam vedlo k oprávněné zatrpklosti. Svědčí o tom množství nadávek a obhajob v Paracelsových raných spisech. Později, když psal převážně náboženské texty a vydělával si na živobytí dokonce jako potulný kazatel, změnil vůči kritikům svůj styl i duchovní postoj. Ve svém vyjadřování byl stále mírnější, zároveň však mystičtější. Nepotřeboval se již snižovat na úroveň nepřátel. Už za života věděl, že jeho pověst bude nesmrtelná.

Paracelsovy portréty od Augustina Hirschvogela, 1538 (nahore) a F. Chauveaux, 1658 (dole).

2 Nezaměňovat s prve zmiňovaným vévodou Arnoštem Bavorským. Jedná se jen o dalšího Wittelsbacha, nakloněného Paracelsovi.

Paracelsus jako přírodovědec, učitel a mystik

I přes mistrovu genialitu, jasný, často cynický a humorný literární styl, a množství knih, které byly o Paracelsovi napsány, není pro začátečníky i pokročilé snadné jeho spisům porozumět. Důvody jsou následující:

1. Jeho díla vznikla již téměř před pěti sty lety a jazyk se od té doby podstatně změnil. Jeho německé texty jsou pořizeny v alemanském dialektu.
2. Paracelsův způsob myšlení jasně vykazuje známky vzájemného pronikání středověkého vidění světa s novověkými ideami. Musel vymyslet množství nových výrazů, protože pro pojmy, které používal, dosud neexistovala žádná slova. Navíc používal slova převzatá z jiných jazyků nebo měnil význam již používaných pojmů, což později dělalo potíže tvůrcům glosářů.
3. Pojmy, které mají jednoznačný základ, se u paracelsiánů, ale také u samotného Paracelsa vyskytují pod různými názvy. Typickým příkladem jsou tři principy, které jsou považovány rovněž za látky nebo elementy. Užitý pojem navíc může znamenat rozdílnou věc bez přesného náznaku souvislosti.
4. Paracelsus byl entuziastický řečník a spisovatel. Jeho vyjadřování je všechno možné, jenom ne vytríbené – je spontánní. Veškeré odkazy napříč textem narušují lineární sled myšlenek.
5. Velkou část textů tvoří zápisy přednášek pořázené žáky, z nichž bylo pravděpodobně jen málo korigováno Paracelsem, takže se do nich zákonitě vloudily i některé nejasnosti. Paracelsus o své práci napsal: »Každý ví, že má nynější knihovna obsahuje nanejvýš 6 listů, ba ještě méně, takže bych nemohl opsat ani arch. Navíc moji sekretáři mohou dosvědčit, že jsem diktoval ústně a že je známo, že jsem během 10 let nepřečetl jedinou knihu« (Paracelsus II/488). Lze předpokládat, že Paracelsus diktoval velice rychle; dokazují to odchylky v dochovaných textech.
6. Abychom rozpoznali soudržnost Paracelsova světového názoru, musíme jeho díla studovat pozorně, k čemuž je nezbytné i studium jeho náboženských a filosofických spisů. Má-li někdo možnost přečíst si i lékařsko-filosofické a alchymické knihy Paracelsových předchůdců, které on četl, stejně jako texty pozdějších paracelsiánů, porozumí způsobu jeho myšlení podstatně lépe.
7. Pro ty, kdo nejsou odborníky, je studium novohornoněmeckých překladů zbytečné. Rozeznáváme přitom dva druhy: Jedny jsou precizní po filologické stránce, například vydání Karla Sudhoffa, druhé chtějí obsah textu učinit co možná nejsrozumitelnější pro lékaře. Pořízení překladů druhého typu vyžaduje dlouholeté zkušenosti v oboru lékařství a solidní znalosti současných přírodních věd. Pro terapeutu má tudíž smysl práce s překlady Bernharda Aschnera.
8. Paracelsovi nikdy nešlo o co nejdetailnější popis. Chtěl poukázat hlavně na to, co je zásadní, všechny jeho další vývody měly vždy sloužit spíše jako příklady. Kromě toho sám sebe vždycky považoval za učitele pokročilých: »Mluvím a píšu k těm, kdo mají základní znalosti a nejsou již malými školáčky« (Paracelsus I/618).

9. Stejně jako mnozí jiní alchymisté i Paracelsus ponechal své spisy na mnoha místech záměrně neúplné, aby je pochopili jen zasvěcenci (I/ 693, III/3). Několikrát dokonce prohlásil, že mu není dovoleno předat svého vědění více (III/313). To nás přivádí k domněnce, že Paracelsus byl členem nějakého tajného bratrstva, jak bylo u tehdejších alchymistů zvykem. Možná ale jen uzavřel smlouvu se svým svědomím, že si konečnou pravdu nechá jen pro sebe. Usiloval o obnovu lékařství, přesto však nezapomněl na důležité hermetické pravidlo: »Vše musíš udělat sám!« Mistr jen dovede své žáky k pravému vědění, ale vidět už musí sami.
10. Všichni v sobě máme silně zakořeněno racionální myšlení přírodních věd a příslušnou materialistickou filosofii. Uvolnit se ze sevření tohoto způsobu vidění světa stojí množství pevné vůle, píce a času.

Paracelsův duchovní svět je charakteristický pro přechodové období mezi středověkem a novověkem. Náboženské představy postupující jeho myšlení jsou ještě stále silně ovlivněny středověkým způsobem uvažování, čímž dochází k sjednocení světského s duchovním, přírody s uměním. Na pomezí balancující Paracelsus už ale patří renesanci: Je teolog, filosof, lékař, alchymista, farmaceut, docent, osvěťář a mystik v jedné osobě. Pohlížíme-li na něj výhradně jako na náboženského filosofa, lékaře nebo alchymistu, bude pro nás jeho vidění světa nesrozumitelné a historický význam jeho samého neuchopitelný. Projdeme-li překvapivě obsáhlou sekundární literaturu, zjistíme, kolik rozdílných osobností Paracelsa před nás předstupuje. Tato díla z větší části napsali kulturní historikové. Zvláštní práce Paracelsa jako lékaře a alchymisty jsou zmiňovány spíše jen na okraj a jeho lékařské a přírodovědecké teorie platí v těchto knihách za překonané. Naopak zevrubně a věrně se zde popisuje vše negativní, co o Paracelsovi prohlásili jeho odpůrci.

Znalec lékařství by se měl vystříhat chyb, kterých se dopouštějí specialisté, a nespátřovat v Paracelsovi jen geniálního lékaře, jenž v medicíně oživil pojem léku. Byl univerzalistou nejvyšší úrovně, všeznalou a všemocnou veličinou v oboru lékařského umění a etiky, a vážili si jej za to mnozí jeho současníci.

Kdo někdy měl co do činění s osobami, které mají vyvinutou mediumitu, anebo má sám zkušenosti tohoto druhu, může u Paracelsa ihned rozpoznat »fenomén channelingu«. Jedná se o Boží dar, s nímž libovolně zacházejí mnozí skutečně významní a tvůrčí lidé (inspirace duchovním kontaktem s jinými lidmi nebo duchovními entitami). Jednou takovou osobností byla Hildegarda z Bingenu. Také její spisy obsahují široké spektrum témat – náboženství, umění, hudbu, medicínu, přírodovědu a praktické rady k mnoha problémům.

Vraťme se však od vnuknutí zpět ke zdroji racionálního vědění: O Paracelsových učitelích jsme se již zmínili. Dále se všeobecně seznámil s důležitým antickým, arabským a středověkým písemnictvím o lékařství, s Galénovým systémem, s farmacií a alchymii. Zvláště důvěřoval knihám Rhazese a Gebera. Zvláštním štěstím pro něj bylo, když se díky stykům svého otce záhy dostal

»Naším záměrem je hovořit jen k našinci, pro něhož píšeme dostatečně srozumitelně. Nepíšeme všeobecně pro lidi. Nechceme totiž svůj záměr, myšlenky, srdce a svou mysl odkrýt a poskytnout hluchým; proto je obháníme mohutným zdímem a uzamykáme na klíč. Nicméně našinci to bude dostatečně srozumitelné«
(PARACELUS III/3).

Obrázek je z díla »Quinta essentia« od Leonharda Thurneissera, 1570.

do kontaktu s prací v laboratoři, hornictvím a hutnictvím. To mu dopomohlo k solidním znalostem přírodních látek a jejich chemických a farmaceutických vlastností.

Už od nejranějšího mládí mistra naplňovala neukojitelná touha po vědění, což mělo za následek, že se spektrum jeho zájmů extrémně rozšířilo. O zdroji svých znalostí pokaždé hovořil s velikou vděčností, přičemž měl na paměti zejména otcovské vedení, ale také rady biskupů, opatů i prostých lidí. Brzy se k tomu připojilo sebevzdělávání vlastní prací v laboratoři a při zacházení s pacienty.

Množství cest, které mladý Paracelsus podnikl, dnes získává překvapivá vysvětlení: V první řadě šlo o cesty studijní. Jakmile pilný student pochopil, že jednou z cest za poznáním je také cesta vědění, stala se z jeho vědyčtivosti posedlost.

S narůstajícími zkušenostmi náš student zjistil, že k vědění se lze dostat i různými triky. Primárním zdrojem vědění nebyla rázem výuka – středem zájmu se staly vlastní ideje, které vznikly integrací naučeného, samostatně vypořizovaného a «zjeveného».

K vlastnímu pozorování náleží především schopnost vidět a pochopit vše ve »světle přírody«. Paracelsus tím měl na mysli studium přírody jakožto Božího zjevení.

Dopomáhá k tomu především nauka o signaturách. V Bohu spatřoval Paracelsus sílu, která vše, co existuje, označuje zvláštním znamením, aby bylo možné pomocí znaků rozpoznat, k čemu označená věc náleží. Nauku o signaturách, prastarý způsob zjišťování léčiv, znovu oživil. Čím déle se jí člověk věnuje, tím více dochází u talentovaných jedinců k případům »vnuknutí«. Předpokladem je správný poměr k vyšším silám, který lze popsat slovy zbožnost nebo religiozita.

Mezi těmi, kdo došli poznání, je mnoho těch, kteří chtějí dosažené vědění předat dál. Udělují různá poučení s niterným přáním sdílet své bohatství s ostatními. Pokud se předání zdaří didakticky, může poučení vyvolat silnou vášeň. Učitel je často svým žákům vděčný, protože »učit« a »učit se« přechází vždy jedno v druhé a sám učitel se nejvíce učí, když nauku předává. Paracelsus byl vášnivým učitelem.

Nyní uvedme základní prvky Paracelsova učení:

1. Nauka o kvintesenciálním charakteru očištěné materie, již lze vytvořit ze čtyř elementů.
2. Nauka o čtyřech pilířích léčebného umění: filosofii, astrologii, alchymii a ctnosti.
3. Nauka o pěti entích: pěti příčinách onemocnění, pěti způsobech léčby a pěti typech lékařů.
4. Nauka o dvojím způsobu léčení: antipatickém a sympatickém, přičemž ke skutečnému vyléčení může vést pouze způsob sympatický. Paracelsovy ideje později vedly k objevení homeopatie Samuelem Hahnemannem,

»Prostřednictvím umění signatur je vám známo, že každá věc je označena tím, z čeho vznikla a k čemu náleží. Tak nám to ukazuje umění signatur, které má lékař znát, aby dané věci porozuměl.«

(PARACELSUS I/581)

kterého, třebaže se nikdy ke svému duchovnímu učiteli nehlásil a nauku o signaturách odmítal, můžeme rovněž zařadit mezi paracelsiány.

5. Nauka o třech principech, manifestujících se v materii. Nejvýznamnějším Paracelsovým počinem je odhalení principu »soli« a vzájemného poměru mezi všemi třemi principy. Použití nauky o principech k vysvětlení nemocí, k nalezení způsobu léčby a k přípravě léků bylo odjakživa vlastní alchymickému výkladu světa a jeho lékařství.

V současných přírodních vědách a medicíně je zvykem, že význam osoby a jejího díla bývá oceňován v závislosti na tom, jak často ji citují jiní autoři. Použijeme-li tento hodnotový systém, vyjde nám z něj filosof a přírodovědec Paracelsus jako nejhodnotnější postava v duchovních dějinách.

Pět způsobů léčení: Paracelsova nauka o entích

Olaf Rippe

»Veškeré poznání světa, kterého my lidé na zemi dosahujeme, pochází jediné ze světla přírody. Toto světlo sahá od viditelného k neviditelnému a je podivuhodné tady jako tam. Ve světle přírody se neviditelné stává viditelným.« (Paracelsus I/221)

Astrologové pozorují oblohu, dřevorez ze 16. století.

Síly vládoucí člověku

Stáří, nemoc a smrt patří k neodvratným zkušenostem lidské existence. Snad nejstrašlivější z těchto tří je nemoc, protože dává člověku bolestivě pocítit vlastní nedostatečnost a vytváří pocit odloučenosti, jinakosti a pochybnosti. Nemoc je sestra neštěstí. Vůbec nás proto neudivuje, že člověk odjakživa toužil hlavně po zdraví, neboť přináší štěstí, harmonii a bezpečí. Otázka správného způsobu léčení je možná vůbec tou nejdůležitější, jelikož hledání štěstí vychází z lidské přirozenosti.

Na Západě to kdysi byli bohy vyvolení šamani a kněží-léčitelé, kteří léčili nanejvýš skromnými prostředky. Příčina nemoci tkvěla podle jejich mínění v rozporu mezi lidským úsilím a božskými silami. Léčení pro ně bylo totéž co usmíření a vysvobození. Později přišli lékaři-filosofové a začali se na nemoci dívat logicky a modelově. Příčiny nemocí hledali především ve vnitřním kosmu člověka a léčení považovali za urovnání narušených energií v těle, jež měly navíc tajnou souvislost s neviditelnými kosmickými silami.

Dnes jsou to akademikové, kteří nemocem vyhlašují válku s neuvěřitelnými technickými a finančními prostředky. Příčina je podle nich cosi změřitelného a úplně nezávislého na duchovních a kosmických silách. Jsou přesvědčeni o tom, že nemoci jsou technickými závadami v činnosti těla a lze je zvládnout jediné pomocí techniky. Především jsou si ale jisti, že cesta, po které krácejí, je dosud tou nejlepší; jejich optimismus přitom posiluje každý nový vynález. Na co mohou být skutečně hrdí, je především pokrok v chirurgii a poskytování první pomoci.

Zabýváme-li se dějinami medicíny, docházíme rovněž ke zjištění, že perspektiva života se během staletí skutečně pozvolna zvyšovala a že tu či onu nemoc se nám již mezitím podařilo zkrotit. Přesto ale přibývá stále nových, hlavně chronických onemocnění, jako je Alzheimer, rakovina a ztráta imunity. Nechybí ani takové metly lidstva, jakými jsou infekční choroby, například AIDS a hepatitida. Mezi lékaři se již hovoří o vítězném tažení virů ve 21. století. Mnohdy máme pocit, že boj proti nemocem se podobá boji Dona Quichota proti větrným mlýnům, a to hlavně z toho důvodu, že stejně jako kdysi není ani dnes stále jasné, jak vůbec nemoci vznikají a proč jimi člověk musí trpět.

Ještě před několika generacemi bylo za příčinu nemocí považováno výhradně nesprávné mísení šťáv, dnes – ne o mnoho jinak – v genetických a enzymatických vadách nebo v infekcích způsobených jejich původci. Podle Paracelsa však ani šťávy ani původci infekcí nejsou skutečnými příčinami nemocí, nýbrž pouze jejich důsledkem. Aby původce mohl nemoc rozšířit, musí se setkat s již oslabeným prostředím. Budeme-li uvažovat dál, dojdeme k «meta-příčinám» a získáme představu o tom, co Paracelsus považoval za vlastní původ každé nemoci. Konečně podle něj byly každý fenomén a tím i každá nemoc metafyzicky podmíněny.

Jeho představy o příčinách nemocí nalezneme především v knize »Paramirum«. Vycházel z toho, že existuje pět možných příčin, jež mohou spustit

Smrt přivádí nemocného
k lékaři, dřevorez od
H. Holbeina, 16. století.

všechny formy nemocí – nazýval je pěti entiiemi: »Všimni si dobře, že existuje pět *entii*, jež vytvářejí a způsobují všechny nemoci. Pět entii znamená pět původů nemocí. To tedy znamená, že máme pět příčin, z nichž každá je s to plnou silou vyvolat všechny nemoci, které na světě byly, jsou a budou« (Paracelsus I/8).

Existuje tedy pět možných příčin chřipky a ne, jak se dnes tvrdí, jediná, tj. virová infekce: »Vězte tedy, že existuje patero morů, nikoli co do jejich přirozenosti, podstaty, formy nebo podoby, nýbrž co do vzniku, ať už se později každý projeví jakkoli. Dále (...) existuje patero žloutenek, patero horeček, patero rakovin, jednoduše patero druhů od každé nemoci« (Paracelsus I/9).

Co Paracelsus označoval jako Ens, je bytnost, idea, existence něčeho, »co má neomezenou moc nad tělem« (Paracelsus I/9). Každá nemoc je tak především čímśi, co má duchovní povahu a co viditelnému tělu občas způsobuje trápení. Podobný názor zastával i Samuel Hahnemann: »Nemoci jsou dynamickým nesouladem našeho duchovního života v citech a v konání; je to nemateriální nesoulad našeho stavu.«

Entie jsou jako »pět sil« vytvářejících pentagram člověka, jejichž harmonický soulad vytváří zdraví, zatímco jejich nesoulad je příčinou nemoci (Elise Wolfram). Číslo pět je proto klíčem k pochopení lidského bytí. Chceme-li rozluštit pentagram člověka, musíme se naučit porozumět tomu, co žák odhaluje a laikovi zakrývá okultní jazyk díla »Volumen Paramirum« (Elise Wolfram).

Pět možných příčin nemoci

Entie se dělí do dvou skupin. První skupina zahrnuje tři příčiny nemocí, působící na vše somatické.

Je to především »Ens astrale« (lat. *astrum* = hvězda). Jak již napovídá název, popisuje toto Ens »sílu a povahu hvězd a jejich vládu nad tělem« (Paracelsus I/10). Moderně řečeno jsou to nemoc vyvolávající okolní faktory, například klima, geologické vlivy a chemicko-fyzikální škodliviny, jako paprsky nebo radioaktivita, či infekční nemoci. Ostatně podle Paracelsa jsou tyto fenomény závislé na kosmických událostech, jimž člověk, pokud vůbec, jen velice těžko uniká.

Druhou příčinu tvoří »Ens veneni« (lat. *venenum* = jed). Zde se působení vyvolávající nemoc rodí ze způsobu našeho života a z účinku jedovatých látek, s nimiž jsme denně konfrontováni. Náš organismus sice dokáže endogenní a exogenní toxiny z větší části přeměnit a odstranit z nich jedovatost, přesto však běda! Potřebné orgány ochabují ve svých funkcích, anebo správně nepracují jejich vylučovací procesy. Výsledkem je pak podle Paracelsa »vnitřní hnití«, jež může vést ke všem formám onemocnění.

Třetí příčinu, »Ens naturale« (lat. *natur* = vloh, schopnosti), popisuje Paracelsus slovy: »Je-li příčinou onemocnění samo naše tělo, jež se ocitá ve vlastním

Pentagram jako symbol člověka.
Z díla »De occulta philosophia«
od Agrippy z Nettesheimu, 1533.

zmatku a poškozuje samo sebe« (I/10). Jinými slovy, příčinami nemocí jsou zde genetická konstituce a z ní vyplývající dispozice. Pro Paracelsa souvisela navíc lidská přirozenost s hvězdami a silami elementů. Mikrokosmos člověk tedy podléhá nemoci v analogii s makrokosmem.

Druhá skupina entíí zahrnuje dvě příčiny nemocí, působící na ducha.

U »*Ens spirituale*« (lat. *spirituell* = duchovní) jsou to »duchové, kteří našemu tělu přinášejí nemoc« (Paracelsus I/10). Tím však Paracelsus nemyslel nějaká strašidla, ale psychosociální a psychosomatické vlivy na zdraví. Rovněž při tom ovšem pamatoval na působení magie a čarodějnictví, jež pro něj bylo nepopíratelnou realitou.

Čtyři dosud vyjmenované entie Paracelsus označil jako pohanské, protože se na ně zaměřují lidé všech vyznání. Páté *Ens*, »*Ens dei*« (lat. *deus* = Bůh), nazýval naopak křesťanským. Sem náleží nemoc přinášející působení, vycházející z neproniknutelné Boží působnosti. Jelikož však ani pohanští bohové nejsou vždy milí a přívětiví, bývají zde vynalézaví i nekřesťané.

Bůh chce, abychom nesli jeho znamení – nemoci »*Ens dei*« jsou očištěním, který tříbí duše. Poslední *Ens*, představující téma osudu a karmy, je v tomto případě čímsi docela zvláštním. Je vzdáleno logice našeho myšlení a pochopit ho můžeme výhradně metafyzicky. Medicína už takový aspekt nezná a s radostí tento problém přenechává »opečovatelům duše«. Podle Paracelsa ovšem bylo úkolem lékaře vyznat se i v otázkách víry.

Mimo těchto pěti příčin jiné neuznával: »Neboť pět možných vlivů platí pro každého jednotlivě. Kdo na některé z nich zapomene a přijde s jinými, může se klidně stát falešným prorokem« (Paracelsus I/28).

Zvláštní význam přikládal Paracelsus zjištění, že k tomu, aby člověk dospěl k úplnému pochopení nemoci, musí vždy brát v úvahu všech pět entíí najednou (I/28). To má dalekosáhlé souvislosti, neboť je-li k osvětlení nemoci důležitých všech pět entíí, tvoří pět různých způsobů léčby společně koncept terapie pro každé onemocnění.

Entie a léčebné postupy s nimi spojené

V knize »*Paramirum*« se Paracelsovi nejedná pouze o příčiny nemocí, ale také o základy praktického lékařství. Jeho úmyslem vlastně bylo popsat ve zvláštní knize užitečné léčebné postupy, ale bohužel k tomu již nedošlo. I přesto nám však jeho souborné dílo nabízí množství podnětů.

Důležitý je poznatek, že každé *Ens* vyžaduje jinou terapii: »Zejména musím upozornit, že k nemocem nesmíme přistupovat, jako by všechny měly stejný počátek, nýbrž musíme použít různé postupy v závislosti na pěti entíích (I/61). Jedem nemá být léčena nemoc, která vzešla z *Ens* hvězd. Duchovní ošetření zas nemá být použito v případě nemoci způsobené *Ens* naturale, ba ani *Ens* deale se s tímto způsobem ošetření neshoduje« (Paracelsus I/709).

Člověk v sobě nosí tři úrovně života, říši Boží, říši pekelnou a říši kosmických sil. Iniciací a vlastním úsilím se má duch zaměřit na poznání Boha, k čemuž musí být zasvěcen do tajů hvězd. Jacob Böhme, »*Dreifaches Leben*«, 1682.

»Co připravuje doktora o chléb?
A. zdraví, B. smrt.
Proto nás lékař, aby sám přežil,
udržuje někde na pomezí.«
(EUGEN ROTH)

Lékař s pomocníky u pacientova lůžka. Z Paracelsova díla »Grosse Wundartzney«, 1536.

Metody léčby podle pěti entíí

Pět entíí	Metody léčby
Ens astrale	Nespecifikovaná imunitní léčba; posilující terapie (budující energii); tonika a stimulanty (podpora vitálních funkcí); životní elixíry; vykuřování. Dnes také sladovací a dráždivá terapie, jakož i léčba vlastní krví.
Ens veneni	Amara (hořké drogy na podporu trávení); terapie odstranění jedu diaforetiky (pocením), diuretiky (močí), laxativy (stolicí), cholagogy a choloretiky (žlučí), emmenagogy (menstruací), resolventy (rozpouštědly), antidyskratiky (látkami napravujícími šťávy). Vylučovací procesy jako pouštění žilou a terapie dráždění pokožky. Reakční prostředky při stavech přetlaku.
Ens naturale	Individuální koncepty léčby, především za pomoci kovů z astromedicínských hledisek; terapie podle nauky o elementech; spagyrie. Dnes již také uzákoněná homeopatie s jednotlivými prostředky a vyššími potencemi, jakož i s potencovanými prostředky na jednotlivé orgány.
Ens spirituale	Léčení duchem; terapie sugescí; hypnóza; protikouzla, např. s pomocí zaříkávacích a uhrančivých bylin (byliny s psychickým účinkem) nebo amuletů. Magie prováděná na základě sympatie a obrazu; duševní balzámy; sedativa (uklidňující prostředky), nervina (nervy posilující prostředky), vykuřování; aromaterapie; psychoterapie. Dnes také homeopatie s látkami, které mají psychogenní účinek.
Ens dei	Uvědomění si metafyzického pozadí nemoci; léčba duchem; zázračné vyléčení.

Takový názor byl v jeho době něčím zcela novým. Scholastická medicína zanikajícího středověku znala v podstatě jen jedinou příčinu nemoci, a to nesprávné mísení šťáv neboli diskrazii, což mělo také za následek skromný výběr terapeutických postupů. Nic však Paracelsovi nebylo více cizí, než dogmatická jednostrannost lékařství a s ní spojená absence obrazotvornosti v léčbě.

Nejvíce překvapivý byl jeho zásadní postoj právě k terapii. Lékařské umění totiž není vždy nezbytné, protože »vnější lékař počíná svou práci, až když si ten vnitřní neví rady, je unaven a ustupuje« (Paracelsus I/521).

Prvním úkolem terapeuta má proto být ochrana »vnitřního lékaře«, tzn. dodržování prevence, například za použití elixírů života: »Je-li ochráněna přirozenost, pak je to ona sama, kdo léčí všechny nemoci, neboť dobře ví, jak na to. Lékař to vědět nemůže, a proto jeho úloha spočívá jedině v tom, že tuto přirozenost ochraňuje« (Paracelsus I/108).

Pakliže vnitřní lékař neví jak dál, existuje pět různých způsobů léčby, samo sebou vzájemně analogicky propojených, jelikož se na průběhu jedné nemoci mohou podílet společně všechny entie. Ve výsledku obdržíme pět pilířů, z nichž by měl každý tvořit základ smysluplného konceptu léčby.

Jsou to: profylaxe (prevence před konkrétní nemocí), regenerace, přivedení životní energie (Ens astrale), odstranění jedu a obnovení činnosti látkové výměny (Ens veneni), terapie stavby těla a psychiky (Ens naturale a spirituale) a karmické uvědomění pacienta (Ens dei).

Posledně jmenovaný aspekt je dnes možná tím nejvíce zarážejícím v paracelsovském lékařství. Jako zbožný člověk, cítící se být povolán Bohem k léčení, nechápal Paracelsus lékaře jen jako znalce medicíny, nýbrž také jako kněze, jenž pacientovi dokáže zpřístupnit poznání vyšších světů. V Evropě však kněží-lékaři existovali pouze ve starých kulturách. Ještě v antických mysterijních kultech byla lékařská věda cestou zasvěcení do tajů stvoření. Paracelsovým záměrem bylo navázat svým lékařským uměním právě na tuto tradici.

Sedmero cest k osvojení si vědění

Podle Paracelsa bychom se měli řídit jistými pravidly a navíc znát sedmero cest k osvojení si nezbytných znalostí pro vykonávání lékařského povolání.

Prvním pravidlem je celoživotní studium (I/408), neboť život je krátký a umění dlouhé. Kdo si myslí, že už vše ovládá, ten nepochopil podstatu věci.

Druhým pravidlem je respekt před věděním a zkušeností druhých. Paracelsus zastával názor, »že lékař se všemu, co má umět a znát, nenaučí na vysokých školách, nýbrž musí také vstoupit do školy ke starým ženám, cikánům, černokněžníkům, tulákům, starým rolníkům a podobným, spíše nenápadným lidem, a učit se od nich. Ti všichni totiž znají více než vysoké školy« (Paracelsus IV/325). Ovšem k tomu, abychom takové lidi mohli potkat, musíme vyjít ven ze studijních světniček a vydat se na cesty, »protože nikomu nevyroste mistr doma a nikdo nemá svého učitele za pecí. Veškerá rozmanitá umění nemá každý nashromážděna ve své domovině, nýbrž jsou roztroušena po celém světě« (I/480).

Třetím pravidlem je životospráva. Měla by být nejen střídma, ale pokud možno v souladu s kosmickými zákony. Není při tom důležité, zda se nám to již podařilo, ale že o to usilujeme. Navíc je dobré vystríhat se všech excesů. Tyto

Paracelsus na cestách. Litografie od A. Paula Webera, kolem r. 1950.

názory se příliš neslučují s mnoha předsudky vůči Paracelsovi, odolávajícími sveřepě celým staletím: Drsný tovaryš, který se pouštěl do každé šarvátky a podle všeho byl ještě opilec. Své spisy diktoval po nocích v úplném deliriu a společníkem mu byl přirozeně ďábel. Tyto předsudky se týkají především nadávek, jimiž Paracelsa zahrnul jeho řevnivý žák Johannes Oporinus, který ovšem později svá nařčení odvolal.

Čtvrtým, posledním a nejdůležitějším pravidlem je zkušenost, neboť jedině ta dělá z lékaře mistra. U Paracelsa však nebyla zkušenost totéž co metoda »Trial and error« (pokus omyl). Zkušenost je spíše »znalost toho, co je ověřováno věděním« (I/516). A toto vědění si lze osvojit sedmerým způsobem, neboť »máme sedm cest, kterak se stát mistry umění« (Paracelsus II/ 309).

První cesta je zároveň tou nejtajuplnější, protože na ní potkáváme duchovní bytosti, tedy netělesné formy vědomí, jež jsou nám k užtku. Docílit zjevení takovýchto duchovních bytostí a přimět je, aby vydaly své znalosti, lze za pomoci magie.

Často k nám ale přicházejí samy od sebe. Zjevují se ve snech, vizích a v podobě vnitřního hlasu. Dnes se tomuto fenoménu říká »Channeling«.

»Dej proto pozor na svou vnitřní zahradu, kterou vždy vytváří vnitřní člověk; naslouchá sobě samému jen prostřednictvím člověka vnějšího. Pak se naučí, co ho ještě nikdy nikdo nenaučil, a každý se tomu podiví.« (Paracelsus II/309).

Paracelsus se například domníval, že Hildegarda z Bingen získavala své léčitelské znalosti ve snech, které jí sesílal prostřednictvím anděla Bůh. Byl to pro něho původ veškerého vědění, neboť: »Nemáme člověka, který nás učí, ani nikoho, kdo sám od sebe ví a zná vše o bylinách. Takový musí mít své znalosti od jiných, kteří jsou něčím víc či někým jiným než lidmi« (Paracelsus II/313).

Druhou cestou, jak si osvojit vědění, je předávání z člověka na člověka, ovšem s rizikem mnoha chybných zdrojů. Třetí cestou je vlastní zkušenost, která je bohužel mnohem častěji založena na náhodě. Vzpomeňme jen na náhodné objevy při studiu alchymie a astrologie.

Čtvrtou možností osvojení si vědění jsou vnuknutí (divinace), která se objevují při kontaktu s elementárními bytostmi, jako jsou nymfy nebo trpaslíci, a magické umění radiestéze, prováděné speciálně s virgulí a kyvadélkem. K tomu je ovšem nutná zkušenost s pořadajícími silami neviditelného světa, neboť tato cesta se může rázem proměnit ve slepou uličku: elementární bytosti jsou sice moudré, zároveň ale člověka rády klamou.

Poslední tři cesty v sobě spojuje nauka o signaturách (viz text od Margaret Madejsky). Jde především o »chiromantii«, která si všímá zvláštních znamení, prozrazujících eventuálně leccos užitečného. Dále o »fyziognomii«, s jejíž pomocí je možné utvořit si ze vzhledu zkoumané substance obrázek o jejím potenciálním účinku. Poslední a nejdůležitější cestou je porozumění celkovému tvarovému vyjádření substance, čímž se rozumí všechny bytostné znaky látky, tedy i ty neviditelné jako pach a chuť či korespondence s planetárními silami.

Čtyři pilíře léčebného umění

V knize »Paragranum« formuloval Paracelsus čtyři pilíře, na kterých má být léčení postaveno: filosofie, astronomie, alchymie a – jako nosník všech – ctnost.

Podstatné pro pochopení této teze jsou především první dva pilíře, filosofie a astronomie, o nichž Paracelsus tvrdil, že je od sebe nelze oddělit. Jsou založeny na tisíce let starém vědění »zasvěcenců«, jehož kořeny můžeme vysledovat již v egyptských mystérijích kultech.

Dnes nás možná při myšlenkách na téma filosofie napadne Kantův kategoričtý imperativ nebo Heideggerova otázka bytí. Pro mnohé už ale nemusí být tolik samozřejmé, že i lékařství má co do činění s filosofií. Konečně při studiu medicíny na dnešních školách není filosofii věnována jediná hodina. Podle Paracelsa však musí být lékař současně i filosofem, neboť »kdo nestudoval filosofii (...), rozumí léčení jako kominík pečení chleba« (Paracelsus III/680).

Paracelsovi byla filosofie cestou k pochopení neviditelného světa, který působí v přírodě. Filosofie jsou vědomosti o »světle v přírodě« (Paracelsus) a »láska k duchu v přírodě« (Rudolf Hauschka). Je to »poznání plodů země a vody, jejich přirozenosti a síly. Filosof je ten, kdo zná život, zakusil jej a pro- bádá« (Paracelsus II/534).

Filosofie je tedy školou duchovního a smyslového vnímání světa. Při poznávání stvoření musíme mít na paměti souvislost s člověkem. Na jedné straně proto, abychom pochopili jeho pravou přirozenost, a na druhé straně, abychom si dokázali utvořit představu o podmínkách, které ho určují a jichž je sám příčinou. Paracelsovým cílem bylo porozumět povaze Božství i podstatě člověka, přičemž zkoumal pořadající síly přírody, které se manifestují ve všech jevech (například v působení elementů a hvězd). Za těmito vlivy tušil jakousi duchovní prásílu, jež se skrytě odráží v materii jako všehojivá »kvintesence«.

»Jak nahoře tak dole, jak dole tak nahoře; jak v malém tak ve velkém; jak uvnitř tak vně, jak vně tak uvnitř,« zní poselství zasvěcenců. Světový duch vtiskl do všeho svůj charakter, jelikož se ve všem zpřítomňuje. To měl Paracelsus na mysli, když tvrdil, že vše je označeno přírodou a že pomocí znamení se lze dozvědět, co skrývá nitro každé věci a k čemu každá věc náleží.

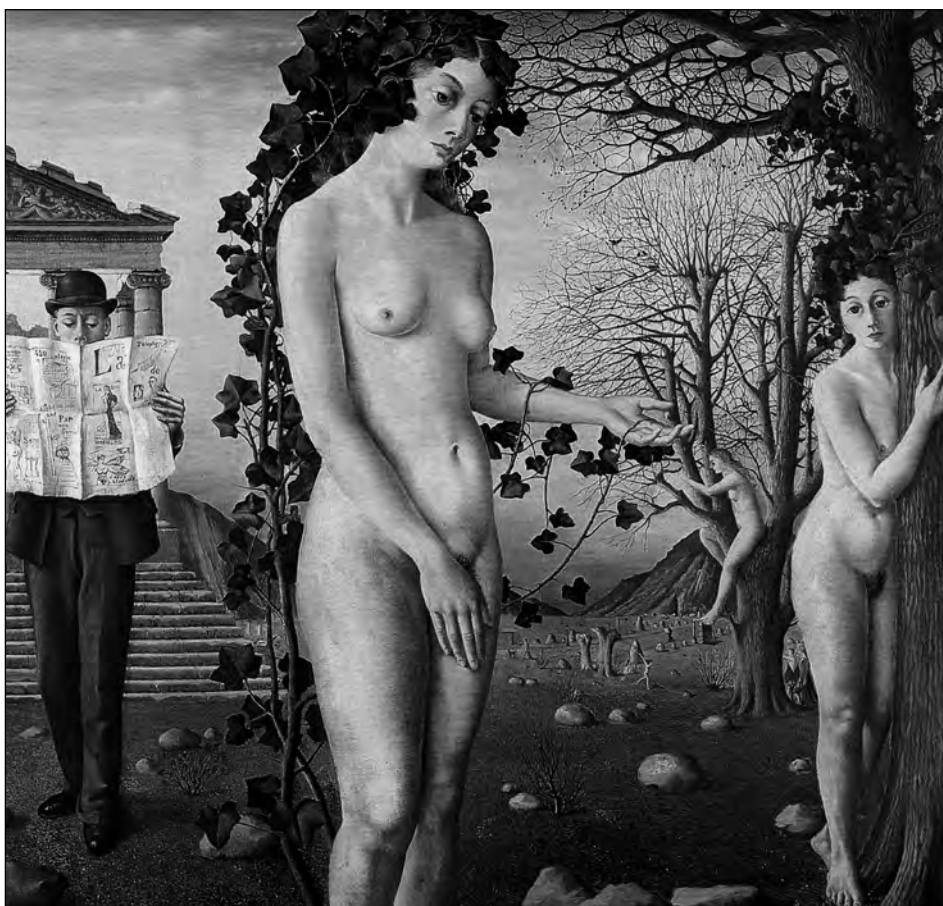
Studium přírody Paracelsovi ukázalo, že rozmanitost léků a jejich zvláštní znaky mají svůj protějšek v rozličných povahách chorob. Odhalit to je možné jedině tehdy, budeme-li přírodu zkoumat všemi smysly. Pozornému pozorovateli prozrazuje mnoho léků svoji léčivou povahu specifickým zbarvením a kresbou, jiné zas tvarem, pachem či chutí. Mezi tyto znaky patří podle Paracelsa rovněž chemické vlastnosti látky včetně jejího léčebného účinku či neviditelné síly hvězd.

Je proto nutné tyto znaky porovnat s povahou choroby a s typem člověka. Čím více se znaky rostlin, minerálů nebo živočichů shodují se sledovanou nemocí, tím je pravděpodobnější, že se podařilo nalézt potencionální lék.

»Záhadná, nechť i den se dní,
příroda nenechá svůj slár si
vzít; a co tvým smyslům sama
nezjeví, šroubem ni heverem
z ní nelze vypáčiti.«

(JOHANN WOLFGANG GOETHE,
»FAUST I«; PŘELOŽIL O. FISCHER)

Pravého poznání dosáhneme
četbou v knize přírody. »Muž na
cestě« od Paula Delvauxe, 1940
(© Musée d'Art Wallon, Lüttich).

Paracelsus o tom píše: »Podívejte se například na růži nebo lilii. K jakému účelu jim, a stejně tak i všem ostatním věcem, Bůh propůjčil jejich tvar? Bůh stvořil lékaře a dal mu léky vyrůstající ze země, aby lékař poznal »anatomii« těchto rostlin. Pak se má lékař zaměřit na anatomii nemocí. Nalezne podobnost mezi nemocí a lékem, a tak rozpozná, který lék patří ke které nemoci. Z korespondence těchto dvou anatomii lékař nabývá na zkušenosti, bez nich není ničím. (...) Tak poznávejme Boha prostřednictvím jeho divů a vezme, že veškeré zvláštní výtvoř, které existují, mají stejnou přirozenost jako neobyčejné povahy chorob« (Paracelsus I/82).

Posuzování světa léků a jevů na základě různých znaků zahrnuje nauka o signaturách. Tu Paracelsus sice nevynalezl, ale vzkřísil ji k životu (viz text Margaret Madejsky). Paracelsovým myšlenkám můžeme porozumět teprve tehdy, rozeznáme-li v principu příčiny kosmickou dimenzi a začneme vnímat podobnosti mezi zdánlivě odlišnými věcmi jako univerzální zákonitost.

Na stejné představě staví též druhý pilíř lékařského umění, astrologie. V žádném případě se nejedná o pověru. V 16. století se mezi astronomií a astrologií nedělal rozdíl. Věhlasní astronomové jako Mikuláš Koperník a Johannes Kepler se sami považovali zároveň za astrology: Zatímco jako astronomové pozorovali pohyb nebe, jako astrologové vykládali, jaký má význam pro lidský

osud. S tímto uměním se můžeme setkat již v babylonském období. Význam Slunce, Měsíce a pěti oběžnic: Merkura, Venuše, Marsu, Jupitera a Saturna, jejichž dráhy lze sledovat pouhým okem, byl znám před více než 5000 lety.

Vnímání nebeských sil bylo důležitým krokem ve vývoji lidského vědomí. Byl tím položen základ metafyziky, neboť od této chvíle byly neviditelné kosmické prvotní síly povýšeny na princip stvoření. Znalost nebes se stala cestou k poznání božství. Předtím znal člověk jen elementární síly pozemské přírody, nyní si začal uvědomovat závislost přírodních procesů na kosmických silách.

Paracelsovi byly hvězdy duchovními učiteli, kteří člověku umožňují pochopit jeho pravou přirozenost, což je totéž co poznání Boha (IV/451). V astrologii viděl matku všech magických umění a opravdového léčitelství (IV/407).

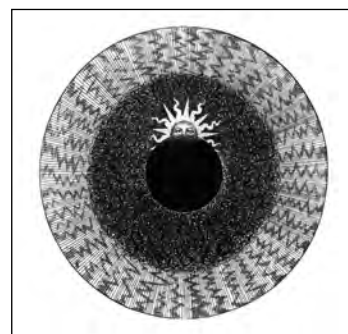
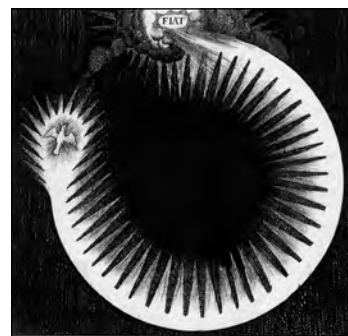
Čteme-li jeho knihy, s překvapením zjišťujeme, že astrologie pro něj znamenala důležitý pilíř medicíny a že učinil mnoho poznámek k jejímu léčebnému využití. Takřka bezvýhradně však rezignoval nad vykládáním horoskopů. Nepoužíval k léčení ani tak horoskop jako spíše harmonii kosmu, jejíž odraz spatřoval v přírodě a v člověku. Nauka o aspektech přitom ustoupila do pozadí.

Pro pochopení Paracelsových idejí je třeba vědět, že v hermetické astrologii jsou planety vše pronikajícími kosmickými sférami, které nelze vykládat prostorově ani časově. Počátkem planetární sféry je splynutí prázdnoty a nekonečna, jež společně vytvářejí temný chaos, rodící světlo. Světlo je kosmický řád. Trojice »prázdnota, nekonečno a světlo« se nazývá Světový duch, Archetyp, Logos, Bůh či Bezejmenné.

Kosmické světlo se jako přes hranol rozkládá na sedm duchovních paprsků, nazývaných též Inteligence, jejichž vlastnosti mají univerzální platnost a neomezují se jen na náš sluneční systém. Ovšem našemu vnímání jsou dostupné jako planety sluneční soustavy (III/832).

Dvě světla Slunce a Měsíc vytvářejí základ života. Slunce znázorňuje vědomí, mužskou a plodící podstatu, která oživuje prázdnotu. Měsíc znázorňuje naopak sražení, ženskou a rodící podstatu, jejíž síla ohraničuje nekonečno. Mars je rozpouštějící a Venuše udržující princip vesmíru. Jupiter a Saturn jsou spojeni s podstatou látky. Jupiter zastupuje princip formujících sil, kdežto Saturn materiální strukturu. Jako bůh času znázorňuje současně smrt a pomíjivost. S Merkurem, jakožto snad nejdůležitější planetární ideou, se setkáváme v chemii v podobě látkových proměn všeho druhu; je zodpovědný za veškerá vzájemná působení, bez nichž by nebylo života. Jako posel bohů přináší Merkur kosmické světlo celému vesmíru.

Zvláštní roli má Saturn, nejvzdálenější z tehdy známých planet, známá též pod názvem »Strážce prahu«. Z nezměrných hloubek širého vesmíru shromažďuje nesmrtelné duše lidí před jejich inkarnací a je zároveň poslední zastávkou v okamžiku smrti. V magii se mu připisuje nejvyšší moc a je zprostředkovatelem nejzazšího stupně zasvěcení. Představuje poslání člověka. Pochopení saturnského principu znamená poznání určení, pochopení materie a zákonů

Znázornění Genese: Vznik Světla na počátku stvoření. Holubice symbolizuje Ducha Božího, Slunce božský řád, který přemáhá veškeré temnoty. Z díla »Utriusque Cosmi« od Roberta Fludda, 1617.

Kronos/Saturn, strážce prahu do kosmického světa, přinašeč světla a tajemný vládce světa pozemského. Perokresba sira Edwarda Burne-Jonese, 1879.

inkarnace. Ztělesňuje poznání nadzemské dimenze, je stínem božského světla, tajemným vládcem materiálního světa a bývá proto nazýván »temné slunce«.

Přestože Saturn zastupuje cosi temného v metafyzickém slova smyslu, vytváří spolu se Sluncem a Měsícem trojici světla. Zatímco Slunce představuje naše jástevní vědomí a světlo dne, kdežto Měsíc vědění našich předků a světlo noci, je Saturn kosmickým světlem poznání.

V 16. století nebyly ještě tři transsaturnské planety známy a dnes se považují za vyšší vibrační úrovně tehdy již objevených planet. Ohlašují nové globální vědomí věku Vodnáře. Uran souvisí s Merkurem, Neptun s Venuší a Pluto s Marsem, takže se stále hovoří o sedmi základních silách. I když mají nové planety velký význam pro moderní astrologii, můžeme od nich během dalšího výkladu upustit.

Stejně jako Saturn má i Slunce mezi sedmi kosmickými silami přednostní postavení. Paracelsus jej nazýval oživujícím dechem přírody (IV/ 493). »Od Slunce jakožto našeho přírodního otce přijímáme zprostředkovaně přírodní světlo moudrosti přes všechny planety a hvězdy« (Paracelsus I/758). Ve znamení, ve kterém se Slunce nacházelo v čase našeho zrození, je přítomna i hvězda našeho zrození. Slunce vyjadřuje opravdovou bytost, znamená její kvalitu v nynější inkarnaci.

Měsíc jako zrcadlo Slunce a oběžnice Země vytváří kosmickou sílu, jejíž sféru musejí protnout všechny kosmické paprsky, které mají zapůsobit na Zemi. Proto je třeba při každé práci sledovat Měsíc, neboť udává životu rytmus (II/212).

Venuše vyjadřuje sexuální přitažlivost a schopnost milovat, Mars pud života a vůli. Jupiter dává tvar tělu a jeho silový potenciál navíc ovlivňuje způsob, jakým si utváříme svůj život a své uvažování.

Ve formě signatur se sedmero sil odráží ve všech fenoménech. Můžeme k nim přiřadit různé typy lidí, orgány, jejich procesy (včetně patologických) a všechny léky. Jedná se o nauku o korespondencích, které se rovněž říká »nauka Zlatého řetězu«. Tímto tématem se zabývají hlavně kapitoly o »Ens astrale« a »Ens naturale«.

Kromě hvězd patří do Paracelsova metafyzického světového názoru také účinek elementárních sil: ohně, vody, země a vzduchu. Přitom se rovněž jedná o kosmické síly, které se smyslům zjevují v podobě signatur. Mimo tyto čtyři elementy je od dob antiky navíc známa ještě kvintesence, duchovní původ elementů, kterému Paracelsus říkal též Bůh. V člověku se kvintesence projevuje jako rozum a v látce jako léčivá potence.

S elementy »tajně« souvisejí tři principy: »sulphur«, oduševnělé, »mercurius«, zduchovnělé, a »sal«, zformované. V hermetismu se tyto tři principy nazývají »Tria Principia« (viz též str. 118). Pro Paracelsa byly tyto tři síly odrazem Boha, kterého lze chápat jediné jako Trojici. Doklady toho nalezneme v křesťanském znázornění Boha Otce, Syna a Ducha svatého, v hinduistické trojici Brahma, Višnu a Šiva nebo ve staroegyptské představě světa jako Isis, Osiris a Horus.

Umění alchymie, třetí pilíř léčebného umění, se zabývá procesy přeměny materie. Úmyslem laboranta je uvolnit z látky duchovní, kvintesenciální síly

a upotřebit je k léčení (viz články Maxe Amanna). Úkolem léku však není pouze proměnit nemoc ve zdraví, nýbrž i umožnit člověku dosažení božského rozumu, tedy zprostředkovat poznání a proměnit nectnost v ctnost.

S ctností se dostáváme ke čtvrtému a nejdůležitějšímu pilíři – medicíně, neboť ta je nosníkem všech ostatních. Bez ní, jak tvrdí Paracelsus, jsou vystavěny na písku všechny poznatky, které jsme kdy získali pomocí filosofie, astronomie a alchymie.

Čtvrtým pilířem Paracelsus míní integritu léčitele a jeho zručnosti, ústící v dokonalé virtuozitě. Proto ctnost, je-li jí dosaženo, nabízí různé možnosti léčby.

Podle Paracelsa existují tři důvody, proč někdo je dobrým terapeutem: Buď nám soudičky daly do vínku odpovídající schopnosti, nebo se nám dostalo kvalitního učitele, anebo, a to je nejpádnější důvod, nás povolal Bůh (II/289).

Abychom mohli být povoláni, musíme v sobě vlastním úsilím vypěstovat lásku k bližním. Jedině ta je totiž základním kamenem léčení, nikoli snaha o získání věhlasu či peněz. S bohatstvím, vznešeným oděvem a podobnými znaky vysokého postavení Paracelsus nepočítal: »My, kdo se probouzíme mezi jedlovými šiškami, si příliš nerozumíme s těmi, kdo chodí v měkkých šatech a vychováni se jim dostalo v dámských komnatách« (Paracelsus I/488). Narodil od jiných příslušníků svého cechu žil Paracelsus vždy skromně a méně majetné pacienty léčil zásadně zadarmo nebo za stravu a přístřeší (III/706 a 707). Zašel dokonce tak daleko, že prodal všechn svůj už beztak nutný majetek, jen aby mohl pomoci chudým.

Vedle skromnosti, lásky k bližnímu a zdravé dávky optimismu musí každý lékař stát v pokoře před Bohem: »Musíš mít poctivou, upřímnou, silnou a opravdovou víru v Boha, celou svou myslí, srdcem, v úvahách a myšlenkách, se vsí láskou a důvěrou« (Paracelsus I/402).

Třebaže hluboce věřil v Boha, nebyl, jak dokládá mnoho pasáží v jeho textech, praktikujícím křesťanem, jak si ho představuje církev: »Tvrdím a říkám, že je užitečnější, omyjeme-li a zavážeme ubožákům rány, než když stojíme na mši a vřískáme primu a tercii o nešporách či kompletář. Říkáte, že jsem proto nekřesťanský a jednám proti křesťanské víře. Ale vše, co tvrdím, je od Krista, který pravil: „Jez, pij a oblékej se“, o mši ani slovo« (Paracelsus II/330). Podle Paracelsova názoru nahlíží Bůh do lidských srdcí, chrámy a rituály pro něj nic neznamenají. Bůh se mu zpřítomňoval v přírodě a jeho pravou modlitbou byla láska ke stvoření – k tomu nepotřeboval ani církev, ani slova či posvěcené předměty.

Pět typů lékařů

Analogicky k entiiám uznával Paracelsus pět různých typů lékařů, kteří mohou různými postupy dostat terapeutickým požadavkům. Toto rozdělení je zajímavé

Opravdový léčitel je povolán Bohem. Svíce a hvězdy v ruce symbolizují sedm kosmických sil. Boží koruna vyznačuje tři paprsky (= Tria Principia). Albrecht Dürer, 1498.

»Mistra a doktora dělá z člověka jeho práce a ne císař, papež, fakulta, privilegia nebo vysoká škola. (...) Ještě nikdy neopustil vysokou školu hotový lékař, ani nikdo, kdo by dokázal s opravdovým poznáním příčiny vyložit tu nejmenší nemoc.« (PARACELUS I/339)

Čtyři pilíře léčitelství

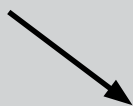
»Základ, na kterém stavím a ze kterého vycházejí mé spisy, stavím na čtyřech pilířích, totiž filosofii, astronomii, alchymii a ctnosti.« (Paracelsus I/333)

Astronomie (vzduch a oheň/síra)

- Nadsmyslově vnímatelné.
- Poznání kvality času.
- Interpretace energetických struktur kosmu v analogii s pozemskými událostmi (hvězdná znamení, planety).
- Korespondence mezi kosmickými fenomény a říšemi přírody.
- Nahoře – nebe – otec – Slunce.

Filosofie (země a voda/sůl)

- Smyslově vnímatelné.
- Poznání materie jakožto oživené přírody.
- Znalost pořadajících sil, z nichž se příroda skládá (nauka o čtyřech elementech; Tria Principia).
- Poznání léků na základě interpretace přírodních jevů (nauka o signaturách).
- Dole – země – matka – Měsíc.

Alchymie (kvintesence/mercurius)

- Umění, v němž se zpracovávají elementární síly.
- Obdoba procesů v přírodě a její zdokonalení skrze alchymickou proměnu v laboratoři (transmutace).
- Spagyrie: Rozpouštění materiálních struktur a osvobození ducha (Quinta Essentia) z hmoty, jakož i jeho nashromáždění pro výrobu vysoce účinných léků (arkán).
- Zasvěcení do procesů proměny těla, duše a ducha, v analogii s laboratorní prací.

Ctnost/Virtus (nese ostatní tři pilíře)

- Integrita a virtuozita léčitele.
- Aktivní láska k bližním.
- Léčba za použití arkán ke zdokonalení člověka.

především proto, že předkládá zásadní polaritu v metodice – léčbu z hlediska antipatického a sympatického.

První typ lékaře nazýval Paracelsus »Naturalis«, jelikož jeho způsob práce vychází z pozorování přírody: »Tak léčí studené teplým, vlhké suchým, plné vyprázdněním, lačné naplněním a podobně. Jak učí příroda, každou věc lze zahnat jejím protikladem« (Paracelsus I/5).

»Naturalis« tedy léčí nemoc jejím protikladem, což je antipatický způsob, se kterým se můžeme často setkat i dnes. K aplikaci stačí znát účinek nasazených léků a mít dostatečnou pozorovací schopnost. Není bezpodmínečně nutné znát specifickou povahu léku. Samuel Hahnemann v 19. století nazval tuto metodu »alopatie«. Paracelsus antipatickou léčbu, tehdy všeobecně uznávanou, zahrnul pro její dogmatický charakter. Jeho odpor vyvolala i skutečnost, že antipatickou léčbou nelze pochopit podstatu nemoci: »Kdo chce léčit teplé studeným a suché vlhkým, ten nerozumí podstatě nemoci« (Paracelsus I/80).

Antipatická metoda je vhodná především ke zmírnění akutní bolesti a je třeba ji vždy kombinovat s dalšími metodami. Jinak může být tato forma terapie dokonce nebezpečná, protože jen potlačuje propuknutí nemoci a nezřídka se dostávají nepříznivé následky. »Nemoc se zažene, ale tím se uvolní místo jinému zlu« (Paracelsus I/79). V kapitole o »Ens veneni« se k tomuto hledisku ještě vrátíme.

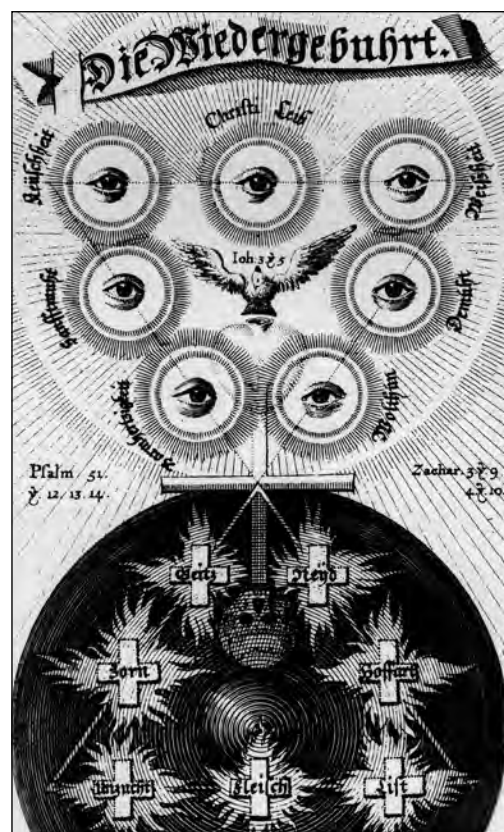
Každopádně není divu, že Paracelsus dával přednost opačné metodě, neboť »ještě nikdy nebyla horká nemoc vyléčena studeným a studená horkým. Naopak se stalo, že podobné vyléčilo podobné« (Paracelsus II/494). Tuto metodu používá druhý typ lékaře, Paracelsem pojmenovaný »Specificus«. Mínil tím empiriky (»Experimentatores«), tj. terapeuty, kteří z vlastní zkušenosti, z té či oné příčiny, uplatňují odpovídající postupy.

Léčí pomocí »Forma specifica« (zvláštní přirozenosti) a »Ens specificum« (zvláštní podstaty): znají přesně tajnou povahu a specifické vlastnosti svého léku a mají je též ověřeny. Aby však poznal tajemství správného léku, musí terapeut pochopit signatury případných léčebných prostředků v analogii k nemocem. Tím se v Paracelsev slova smyslu stává filosofem a stoupencem homeopatického principu.

»K tomu, abys léčil snadno, rychle, jistě a natrvalo, zvol pro tu kterou nemoc lék, který může sám vyvolat útrapy podobné těm, jež má léčit,« zní ústřední motiv Samuela Hahnemanna, zakladatele homeopatie, jejíž kořeny nacházíme u Paracelsa. Již tři století před ním totiž Paracelsus tvrdil: »Všechny tajuplné síly věci léčí (...) konkrétní nemoci stejným způsobem, jakým tyto vznikly« (I/78). »Pro příslušnou věc se má upotřebit jen to, co je stejného druhu. Studené nepřemůže horké a ani horké nepřemůže studené začínající nemoci. Léčit se musí tím, co nemoc způsobilo« (I/640).

Podle těchto slov musí být nejen lék, ale i léčebná metoda analogická onemocnění. Magie léčí choroby vzniklé následkem očarování, astromedicína zas potíže zapříčiněné hvězdami a jedovatý minerál horníka, který se jím předtím otrávil (ovšem pouze ve formě zduchovnělého léku).

Je proto logické, nedáváme-li nemocem fantastické názvy, nýbrž jména jejich léku. V homeopatii se to dělá dodnes. Je-li například míněna trudnomyslnost provázená vysokým krevním tlakem, hovoří se o zlatém typu. Porozumět

Aby dosáhl duchovního znovuzrození, má člověk vlastním úsilím v rámci správného léčení proměnit své nečnosti v ctnosti. Jacob Böhme, 1682.

»Contraria a contrariis curantur (Vše se léčí protikladem). To jest: Horké vyhání studené. V lékařství je to nesprávné a nikdy tomu tak nebylo, nýbrž věc se má takto: Arkána a nemoci, to jsou Contraria. Arcanum je zdraví a nemoc opakem zdraví. Tyto dvě navzájem jedno druhé vyhánějí.« (PARACELUS I/361)

»Je třeba ujasnit, že dnešní vědecká medicína pojímá jen věci přírodní, tedy pouze jeden z pěti druhů lékařské vědy.«
(Bernhard Aschner, předmluva k «Paracelsus Werke», 1926)

analogii mezi nemocí a lékem bylo pro Paracelsa nanejvýš žádoucí: »Z toho je třeba vyrozumět, že nemáte říkat: to je Cholera a to Melancholia, nýbrž to je Arsenicus a to Aluminosum. (...) Neboť podobné s podobným mají být nazývány stejnými jmény« (Paracelsus I/508).

Bez této znalosti zůstane mnoho míst v Paracelsových spisech neobjasněno. Používá-li kupříkladu pojem realgar, což je sloučenina arzenu a síry, míní tím často látku, ale někdy také nemoc jako artrózu, pro jejíž léčení je vhodný alchymicky upravený realgar.

Jsou-li naopak příčinou onemocnění hvězdy, hovoří Paracelsus třeba o Saturnovi, čímž může myslet korespondující nemoc, samotnou planetu, nebo saturnský kov olovo.

Práce s hvězdami se týká především třetího typu lékaře, kterého Paracelsus nazývá »Charakteralis«. Ten by se měl povznést nad polaritu obou předchozích typů, neboť ke svému léčení nepoužívá žádnou materii. Jak již název napovídá, čerpá tento léčitel sílu z vlastní vnitřní bytnosti a z vlastního chápání. Léčebnou metodou »Charakteralis« je řeč. Musí k tomu mít moudrost a životní zkušenost, musí bez jakéhokoli zaváhání poznat vnitřní pravdu a musí mít schopnost se vcítit; především ale používá své charisma.

Důležitá je přitom také otázka moci léčitele nad jeho pacienty. Může-li být slovo tak mocné, že vyléčí nemoc, musí z osoby, která uzdravuje, promlouvat filosof a moudrý přítel. Projevují-li se však u něj pochybnosti a hamižnost, pak jeho slovo uvede pacienta ve zmatek.

Nejedná se tedy o taktiku a techniku rozhovoru, nýbrž o to, vyvolat v pacientovi stav sebepoznání a posílit v něm schopnost rozlišení, s jejíž pomocí by sám našel odpověď na otázku: »Co je správné, co nesprávné a co nutné?«

Stejný cíl sleduje i moderní psychologie, ovšem Paracelsus by zcela jistě akceptoval jen psychology, jejichž znalosti vycházejí z hermetických věd. Psychologií proto nelze téma »Charakteralis« vyčerpat. Do tohoto typu jsou zahrnuti rovněž astrologové, kteří nemocnému umožňují nahlédnout do tajuplných souvislostí makrokosmu a mikrokosmu. Dále sem patří mistři hypnózy, prastaré techniky, kterou i Paracelsus pravděpodobně znal a používal, jakož i lidé obdaření vizionářstvím.

Stejnými schopnostmi by měl disponovat i čtvrtý typ lékaře, kterého Paracelsus nazval »Spiritualis« a který léčí silami magie.

Různé způsoby věštění: Čtení z ohně, z vnitřností, z ruky a z hvězd.
Dřevořez ze 16. století.

Magie je nejvyšší ze všech umění, neboť tajné vědění nám dává schopnost duchovní vlády nad hmotou. Magicky operující člověk může s pomocí hvězd přenášet síly na objekty a používat je pro léčení. K nutným vědomostem mu dopomáhají duchové, jež lze vnímat jako vnitřní hlas, protože »nejdůležitější zdroj magie leží v člověku samotném. Člověk se musí učit sám od sebe, nikoli od jiných. Magie se nedá naučit pouhým vysvětlením, ledaže by přišlo shůry« (Paracelsus IV/834).

Mág jako vládce elementárních sil.
Dřevořez od Hanse Weiditze,
1532.

Magická umění jsou též předpokladem alchymického počínání, jímž je míněna snaha o dokonalost a osvobození ducha z látkového sevření prostřednictvím proměny přírodních substancí v léčiva.

To nejdůležitější v magickém léčení je používání »arkán« – léků duchovní a magické povahy –, v analogii s kosmickými vlivy. Magie je léčení v harmonii s účinkem hvězd, s cílem vytvořit harmonii v člověku. Účelem magického léku je vyvolat v nemocném organismu vyšší řád neboli vyšší vibrace, aby duch dosáhl sebepoznání a překonal nemoc.

Kromě využívání alchymických léků patří ke »Spiritualis« také znalost tajných sil bylin, koření a kamenů, oživených inteligentními bytostmi. Magický léčitel rozumí řeči přírody a vládne rostlinným duchům i zemním gnómům. Navíc může telepaticky komunikovat s bytostmi, které jsou spojeny s elementárními silami nebo s rostlinami, zvířaty a kameny.

»Spiritualis« léčí nemoci vyvolané kouzly pomocí protikouzel, přičemž jsou jeho spojenci elementární bytosti. Příkladem takového čarování jsou tvarová magie a amulety (viz »Ens spirituale«).

Pro poslední typ lékaře je tohle všechno bezpředmětné, »Fidelis« totiž léčí silou víry. Nepotřebuje k tomu hmotný lék ani duchy, jeho bytost ustupuje do pozadí. U »Fidelis« vychází léčebná síla ze spirituálního spojení duše se silami stvoření. Jeho duch se stal nádobou, skrze niž může působit duch světový. K tomu však dochází jen tehdy, nemá-li terapeut ve své víře pochybnosti a je mistrem hermetismu.

Úlohou takového lékaře je otevřít nemocnému smysly pro vyšší působení. Chce zprostředkovat poznání, skrze něž by mohl pacient nasměrovat svého ducha do nadmyslové úrovně. Jestliže nemocný ztratil vlivem svého utrpení důvěru v uzdravení, může ji znovu nalézt jedině tímto způsobem.

I tento typ lékaře má ale svá omezení. Existují také onemocnění nevyléčitelná, při nichž žádné lékařské umění nepomáhá a kdy člověka čeká už jen smrt. Probudí-li však »Fidelis« v nemocném víru, stává se často, že na svou nemoc zemře vyléčen. K vyléčení totiž dojde v neviditelné duši a není tudíž nutné, aby zmizely viditelné a měřitelné symptomy.

Přesto je to mnohdy samotný Logos, kdo léčí, aniž by k tomu použil člověka, neboť je největším lékařem ze všech. Člověku jsou pak dány milost a posvěcení, protože uzrál čas. Tak dochází ke vzácným případům zázračného uzdravení.

»Proto není lék v tom, koho vybere člověk, nýbrž v tom, koho vybere Bůh. On zná lékaře podle srdce a nic nedbá jeho stupně, vysoké školy, pompy, jména, doporučení a pečeti, nýbrž všímá si toho, kdo je milosrdný, a tomu také dává lék.«
(PARACELUSUS II/289)

»To, co nás vynáší nad pozemskou přírodu, je víra, jež z nás činí duchy rovné duchům. (...) Ze zneužití víry musí nutně povstat pověra.«
(PARACELUSUS I/227 A 234)

Paracelsovo spílání zastáncům školometského lékařství

»Který přírodní filosof by se nezasmál nad okolností, že lékaři nechávají bez povšimnutí ty nejzákladnější filosofické pravdy, které právě v medicíně souvisejí s mnoha nemocemi a bolestmi. Nestarají se o ně a pouze školí své žáky jak brát peníze.« (I/132)

»... (neschopnost lékařů) lze vysvětlit jen silou zvyku, původem a lety učení na vysokých školách, z nichž vycházejí pouze mluvkové a pisálci. Kdo píše recepty, ale nikoho přitom neuzdravuje, není nic než pisálek, pouhý doktor písařství a ne lékařství.

Jste tedy pisálci a mluvkové a uzavíráte se do sekty jako farizejové: Protože vám nesmí nikdo do ničeho mluvit. Jako mnišský řád, který nedělá rozdíl mezi černou a bílou.« (I/159)

»... samí kati, děvky a rasové. Kdybyste byli skuteční doktoři, byly by vaše knihy tolik poučné, že by vás žádný kat nepředstihl svým uměním. Jelikož však nejsou k ničemu, má kat možnost nad vámi svým uměním a disputací zvítězit.« (I/163)

»Jinak (nemá-li člověk přehled nad opravdovým věděním) není medicína nic než vyčpělá, jalová skořicová kůra, která chutná jako plstěný klobouk.« (I/211)

»Pro žádného z vás (falešných doktorů) nezbude místo ani v tom nejzazším koutě, který psi ještě nestačili pomočit. Já budu vládnout a mé bude království; já je povedu a opásám vaše bedra. Jak se vám líbí Cacophrastus³? Tohle lejno musíte sníst. Tak, jak vám volům přísluší, stane se váš Cacophrastus knížetem království a ze zločinců se stanou kominíci.« (I/335)

»Kde skončí po této prověrce (rozsudku vyšší moci) doktor Někdo, mistr Víškač a mistr Škraboprđ se svými jazykolomnými oplzlostmi a vznešenými oslími hlavami. (...) Neboť jejich pýcha a přepych byly udržovány lstí a podvodem a dopltili na to. Ó, jak budou samozvaní doktoři pištět, jako had na ropuchu. Jejich jed skončí v nich a ne ve mně. Kéž sami své lékárny sežerou, lépe když se jimi zadusí oni, ne já.« (I/339)

»Říkám vám: Chmýří na mém zátylku ví více než vy a všichni vaši autoři. Kroužky na mých střevících jsou učenější než váš Galenus a Avicenna. Můj vous má více zkušeností než všechny vaše vysoké školy. Chtěl bych se dožít chvíle, kdy vás prasata budou vláčet výkaly.« (I/342)

3 Tak se mu vysmívali jeho kritikové.

»Kdo chce tedy projít přírodu, ten musí projít její školou, jinak zůstane patlalem, měchačem a vyplachovačem.« (I/387)

»A prasata ve vás budou muset rýt a nenajdou nic než hovno. Což znamená, že na vás není nic k užítku. To nejlepší, co máte, je hovno, zbytek jsou marní slepýši a v rudých kapucích, jež máte posazené na hlavách korunovaných hložím, hnízdí moli.« (I/429)

»Mistr Žvatlapych a Kladívko by nejráději pořád jezdili na oslu, vybírali dukáty a guldeny.« (I/615)

»Bylo zde o mně prozrazeno příliš, a je škoda, že právě pokrytcům, hrabivým kněžím, povalečům a kurevníkům, jimž od narození přísluší jen tele a telecí hlava.« (I/690)

»(Lékař) sám má vědět tolik, aby i Dioskurides mohl být jeho žákem. Protože však tomu tak není, nejste lékaři, nýbrž vaganti, kterým se podle pravého řemesla říká tuláci.« (II/321)

»Kdo není zkušený v Magica, toho mějte za břídila, neboť břídilem zůstane po celý život, dokud nepadne do hrobu.« (III/649)

»Ať se nikdo neopovazuje poznat Boží díla v měkkých poduškách nebo jen z písmen knih. Je nutné je zakusit v potu tváře (...). Takový je pak ceněn jako opravdový, moudrý, zbožný a věrohodný lékař a není již jako poduškový lékař, poučovaný zkrachovalými školmistry a pochybnými lokáty, šprty, paroháči a pochopy (...). Mimoto jsou falešní a podvodní lékárníci, kteří si z poduškových lékařů dělají blázny.« (III/677)

Ens astrale – Člověk nemocný sympatií ke hvězdám

»Ens astrale máte chápat takto:

Je cosi neviditelného, co nás

a všechny cítící bytosti udržuje při životě.«

(Paracelsus I/18)

V moci hvězd

První možná příčina nemoci je spojena s účinkem astrálního světa hvězd. Moderní medicína zná tento fenomén nanejvýš jako vliv Měsíce, Slunce nebo počasí – například náměsíčnost, zesílení bolestí při novu a úplňku stejně jako onemocnění závislá na postavení Slunce, roční době či druhu počasí, například jižním větrem. I když jsou příčiny všeobecně známé, je postižený často považován za simulanta nebo jeho problém za psychosomatický, protože školská medicína jednoduše nezná na tato onemocnění terapeutickou odpověď.

Projdeme-li naopak seznam symptomů v homeopatii, nalezneme přinejmenším některé ideje. Působení uvedených prostředků se ovšem případ od případu velmi liší. Je na zvážení každého, o jaký způsob léčby se pokusit, neboť velké utrpení nutí často pacienty k zoufalému naléhání a každá inspirace přijde vhod.

Před několika lety přišla do praxe žena, která měla panickou hrůzu z bouřky. Nemohla zkrátka vydržet napětí ve vzduchu. Léky pro ni byly mimo jiné »Fosfor D30«, »Argentum nitricum D12«, »Meteoreisen D12« a doprovodný přípravek »Melissa Cupro culta« D3 (Weleda) na zklidnění nervů. Fosfor odpovídá žhnoucímu slunečnímu principu a je účinným prostředkem na poruchy způsobené fenomény energetických polí a hypersenzibilitu. Dusičnan stříbrný koresponduje s Měsícem a uvolňuje nevědomý strach, čímž podněcuje reflexi vlastního já. Kosmické železo (Mars) mělo pacientku zbavit strachu a učinit ji odolnou, zatímco meduňka (Venuše) měla za úkol vyrovnat stav duševního napětí. Terapie trvala okolo šesti měsíců a zahrnovala i práci s božstvy blesku. Od té doby může pacientka svůj strach velmi dobře ovládat.

U Paracelsa však Ens astrale znamená daleko více než jen fenomén počasí, neboť na člověka mohou působit všechny kosmické síly. To platí zejména o dvou světlech Slunci a Měsíci, pěti oběžnicích a kometách, jež Paracelsus

Znázornění zvěrokruhu s planetami a významy astrologických domů. Titulní dřevořez kalendáře Leonharda Reymanna z r. 1515.

nazýval nebeskými střelami; dnes se k tomuto výčtu přičítají navíc transsa-
turnské planety.

Jak je přesto možné, že původem nemocí jsou hvězdy, dokonce všechny, na
které pomyslíme? Nezdá v životě působí především Mars a Saturn, jež v astro-
logii označujeme jako působilce zla nebo malé a velké neštěstí.

Staneme-li před touto otázkou poprvé, dospějeme většinou k závěru,
že astrologie vychází z předurčenosti moci hvězd. To je ale zásadní omyl.
Hvězdy »nenutí, ony jen ponoukají lidi, aby realizovali své plány« (Paracelsus I/764).

Paracelsus byl toho názoru, že pokud se úsilí člověka nezakládá na moud-
rosti, může vyvinout takovou negativní sílu, že »rozhněvá« a »zažehne« hvězdy
na obloze. Nemoci, které v nás tak vzniknou, je třeba chápat jako výchovný
prostředek a postih nebeských těles, neboť »rukou a metlou nebes jsou hvězdy,
jejichž prostřednictvím nám jsou sesílány nemoci« (Paracelsus I/686n.).

Každá nemoc má svůj počátek »ve hvězdách a teprve z nich proniká do člove-
ka. Znamená to tedy, že co se odehrává na nebi, začíná se naplňovat i v člověku
(...). Ruka Páně vložila souhvězdí do člověka, aby napodobovalo to, co navenek
počínají a tvoří nebesa, takže totéž se pak děje i v člověku« (Paracelsus I/368).

Jak silně se nemoc rozvine, záleží pouze na snaze člověka spoutat svoji ne-
dokonalost. Absolutní moc nad ním mají hvězdy jen tehdy, nechá-li svému trá-
pení volný průchod. Kráčí-li však cestou božské moudrosti, brzy se od hvězdné
nadvlády osvobodí.

Nákaza z hvězd

Podle Paracelsa je člověk mikrokosmem, vybudovaným podle stejných zákoni-
tostí jako makrokosmos. Hvězdná znamení odpovídají našemu vnějšímu obalu
a planety zas našim orgánům i s jejich funkcemi. Planety jsou navíc zodpovědné
za tvořivé síly v přírodě, a tím i v člověku. To znamená, že celkové klimatické
podmínky, všechny geologické jevy a veškeré zdroje na Zemi, potřebné k přežití,
jsou na účinku planet závislé stejnou měrou jako náš organismus. Výjimku tvoří
naše skutečná podstata, tj. člověk sám o sobě – věrný obraz božství a nikoli
prostředkujících planetárních sil (I/16).

Hvězdy svými vlastnostmi představují základ života a zároveň ho i udržují.
Paracelsus tuto sílu nazval »Meteoron«⁴. Nejsilněji koresponduje s elementem
vzduchu, který je nositelem duchovních vlastností božství. Těm říkal »Meteoron
Magnum«, protože narozdíl od jednoduchého Meteoronu hvězd, který přináleží
životu na zemi, obepínají celý kosmos. Podobnými pojmy z jiných kultur a období

»Všechny vědecké školy pohlížejí
na člověka jako na více méně
uzavřený celek, který nemá ke
kosmu žádný bližší vztah. Člověk
by tak nepřesáhl povrch vlastního
těla. Školská medicína se
člověkem zabývá pouze z tohoto
hlediska. Pro Paracelsa (...) není
tělesný člověk v žádném případě
celým lidským ústrojím; člověk
sice vypadá, jako by byl odpoután
od kosmu, nezávislý na blízkém či
vzdáleném okolí, avšak jen proto,
že jsme ve svém vnímání omezeni
na smyslové orgány a nevidíme
množství vláken, která jej spojují
s celkem.«

(ADOLF VOEGELI, 1955)

Sedm planetárních sil se
Saturnem jakožto strážcem
moudrosti. Z díla »Theatrum
chemicum«, 1616.

4 Není zcela jisté, jak Paracelsus tuto sílu skutečně označil. Jako »Meteoron« ji
interpretuje Bernhard Aschner.

jsou například »prána« Indů, čínská »čchi«, řecké »pneuma«, »ód« Wilhelma von Reichenbacha nebo »Orgon« Wilhelma Reicha. Ve všech případech tyto pojmy souvisí s nebeskou a neviditelnou životní silou.

Hvězdný Meteoron je většinou pozitivní a harmonický, za určitých podmínek může ovšem svou kvalitu změnit a zapůsobit škodlivě. Tehdy působí jako jed a my v něm musíme chtět nechtět existovat. Co však je příčinou této kvalitativní změny a jak to, že nás může ovlivnit?

V mnoha ohledech mají hvězdy stejné vlastnosti jako lidé. I ony znají lásku, svár, žárlivost, pýchu atd., které mohou být příčinou změny jejich povahy. Dojde-li k tomu, změní se i naše životní podmínky: »Hvězdy mají povahu a mnohé vlastnosti jako lidé na zemi. (...) Jsou-li ve svém dobru, nevychází z nich nic zlého, jsou-li však zlé, ozývá se jejich zloba« (Paracelsus I/19–20).

Vlastnosti lze vyčíst z postavení planet v jednotlivých znameních a z jejich vzájemných vztahů, které bez přestání tvoří. Zvláště nacházejí-li se v »exaltaci«, projevují planety často svou pýchu, agresivitu a utlačují ostatní:

»Dbejte toho, abychom neobviňovali Slunce nebo zimu z toho, že ubližují našemu tělu, nýbrž, k čemuž vám může dopomoci příklad, že vinu za naši nemoc nese každá planeta a hvězda, která stojí v exaltaci, proniká Meteoron a udílí mu vlastní ráz« (Paracelsus I/21).

Exaltací se rozumí zvláštní postavení planety v jejím vlastním znamení a ve znamení, v němž je »povýšena«. Ale v případě, že stojí ve znamení nepříznivém, může člověku přivodit značné potíže.

Jak již bylo naznačeno, existují planety, které si ze svého domu osvojily vlastnosti zločince, což znamená, že jejich základní přirozenost se vůči lidem projevuje často negativně. Nalézají-li se tyto planety v exaltaci, zesílí se mnohonásobně jejich negativní účinek.

Ze sedmi planetárních sil jsou to především »bojovný« Mars a »ochromující« Saturn. Problémy ale mnohdy naděluje i »vrtošivý« Měsíc a »prohnaný« Merkur. Naopak Venuše je dobromyslná a jenom občas se utápí v samolibosti. V podstatě vždy příznivé jsou Slunce a Jupiter.

Ukázalo se, že negativní vlastnosti planet ještě více zesiluje jejich zpětný chod. Jde přitom o optický klam, který vzniká díky drahám rychlých planet. Zpětný chod je rytmický fenomén, to znamená, že nastává pravidelně a týká se všech planet vyjma dvou světél: Slunce a Měsíce.

Jaké potíže může způsobit například vracející se Mars, ukázala válka v Kosovu v roce 1999. Přípravy na ni začaly ve chvíli, kdy byl Mars ještě v exilu venušských Vah. Konflikt eskaloval válkou, poté co Mars vstoupil do Štíra, znamení okultní moci, a tam couval; ve Štíru je Mars vládcem. Současně vzniklo napětí mezi Marsem a Uranem a mezi Saturnem a Neptunem, což poukazuje na nejasné a unáhlené jednání, jakož i na nepřátelství a eskalaci. Tou dobou couval i Merkur; takový aspekt vyzývá k zamyšlení a varuje před unáhlenými rozhodnutími. Válka skončila přesně v den, kdy Mars opět nastoupil svou obvyklou dráhu a stanul znovu ve znamení Vah.

Kromě zpětného chodu ve vlastním znamení se celek může posílit ještě tím, když zlovolné planety mezi sebou vytvoří určité aspekty, z nichž problematické jsou především kvadratura (90°) a opozice (180°). Platí to zejména o Marsu a Saturnu, ale i o transsaturnských planetách.

Dříve se věřilo, že tyto aspekty přinášejí vedle válek i jiná neštěstí. Paracelsus a vizionáři jako Nostradamus tímto způsobem předpověděli vypuknutí moru či šíření jiných nález. Především se mělo za to, že dokud na nebi vládnou negativní fenomény, lze si počít velmi málo.

Působení hvězd skýtá možné vysvětlení pozoruhodných náhod při moru a jiných nálezách. Tyto epidemie totiž většinou vznikaly spontánně a zrovna tak spontánně často zase ustávaly. Zajímavé také je, že vždy zůstávaly z nepochopitelných důvodů zcela ušetřeny některé oblasti, zatímco všude kolem řádila nákaza.

Stalo se to například v Norimberku během první velké morové rány ve 14. století, kdy město neoželelo jedinou obět epidemie, zatímco kolem jí podlehla třetina obyvatelstva tehdejší Evropy. Podle Paracelsa je to tím, že jedovatý Meteoron nepůsobí nikdy všude stejně.

Právě v případě moru existuje ještě jeden fenomén: Nikdy totiž onemocní všichni, dokonce ani při intenzivním kontaktu s nemocnými. Paracelsus se domníval, že rychle onemocní především »subtilní komplexe«, čímž rozuměl přílišné citlivce a úzkostlivce. Dříve než ostatní onemocní též hříšníci, kteří zažehují hvězdy svými skutky (I/699).

Opačně lze konstatovat, že robustní lidé a všichni ti, kdo žijí v souladu s ideami božství, si většinou své zdraví uchovávají i nadále. Zda tomu tak skutečně je, ponechme stranou; s robustností se ale určitě nemýlil. Nejsme-li s to přemoci hvězdy, můžeme pečovat alespoň o to, abychom měli »silnou krev«, kupříkladu profylaktickým užíváním imunostimulátorů a životních elixírů.

Dnešní školometská medicína se toho snaží dosáhnout očkováním, ovšem často je jeho výsledek sporný, zvláště zvážíme-li množství očkováním způsobených zdravotních problémů, které jsou z pohledu školské medicíny, jak jinak, nepatrné oproti samotnému užítku. Výlučně dobrou věc bychom v takovémto způsobu profylaxe shledali možná až tehdy, kdybychom nemuseli v praxi dávat dohromady tucty pacientů, padlých za obět očkování.

Uvedme si příklad pro ilustraci: Jeden pacient onemocněl zánětem nervů se známkami ochrnutí během cesty do Nepálu, kam jel na dovolenou. Symptomy se objevily po silném průjmu a během týdne se stále zhoršovaly. Nakonec kvůli slabosti sotva udržel sklenici v ruce a málem se už viděl na kolečkovém křesle. Před cestou se nechal očkovat proti všemu možnému, mimo jiné proti poliomyelitidě, hepatitidě A/B a japonské encefalitidě. Aktuální onemocnění, proti němuž neexistuje žádná prevence, jej však oslabilo natolik, že očkovací toxiny rozvinuly chorobotvorné účinky. Poměrně úspěšná terapie byla velmi komplexní a sestávala mimo jiné z následujících přípravků: »Mercurius solubilis D30« (rtuť, merkuriální kov), »Stibium metallicum praeparatum D12« (antimonové zrcátko od Weledy), »Silicea D12« (kyselina křemičitá = Saturn),

»Vězte, že moudrý muž řídí a vede hvězdy, nikoli že hvězdy vedou jeho. Hvězdy jsou mu podřízeny, ony musí následovat jeho, ne on je. Hovadského člověka však hvězdy řídí, vedou a nutí.«

(PARACELUSUS III/287)

Římský morový lékař v tradičním ochranném oděvu se zobákovitou maskou, do které se dávaly vonné esence, 1656.

sloučenin železa (Mars), imunostimulátorů k posílení obranyschopnosti a na-
koniec z terapie enzymy.

Abychom tento případ dokonale pochopili, musíme blíže prozkoumat dů-
ležitě hledisko »Ens astrale«, ke kterému jsme se prozatím nedostali.

V astrologii známe techniku zobrazující aktuální postavení hvězd ve vztahu
k horoskopu zrození. Tyto tranzitní horoskopy jsou nezřídka klíčem k pocho-
pení neblahých událostí v životě. V našem případě měla osoba kvadraturu
mezi tranzitním Saturnem v Beranu (Saturn v úpadku), kde tato planeta začala
meztím couvat, a couvajícím nativním Saturnem v Kozorohu (kde Saturn
vládne). Navíc jej ochromil vliv Neptuna ve Vodnáři.

Paracelsus k problému tranzitů napsal: »Dokud trvá nápor, nebeské těle-
so prodlévá delší či kratší dobu v materii, a kolikrát do ní vejde, tolikrát se
nápor objeví. Nuže, aby jej lékař mohl předvídat, musí být také astronomem,
jinak na nemoc bude zírat jak tele na nová vrata. Dochází rovněž k tomu, že
nebeské těleso není samo, nýbrž doprovázejí ho společníci. Zřídka je totiž tě-
leso takového druhu samo a je zde ještě více či méně těles k němu přilnutých«
(Paracelsus I/171).

Zvláště silný je vliv pomalu se pohybujícího Saturna, což byl případ i naší
oběti očkování. Kvalitami Saturna jsou zpomalování a vytváření struktury.
Také však představuje trpělivost, disciplínu, hledání poslání a vhléd do kos-

Morová smrt. Dřevořez
z 19. století.

mických souvislostí. Jako tranzit se ovšem projevuje často negativně, protože jen málo lidí jde dobrovolně za svým posláním.

Se Saturnem jsou proto spojeny osudové zkoušky a omezení, které v životě pocítujeme většinou jako nepříjemné překážky, nebo je musíme protrpět jako chronická a oslabující onemocnění. Mnohdy také lidé něco nebo někoho ztratí. Prožitky tohoto druhu však slouží k rozvinutí osobnosti a posilují charakter.

K saturnským zkouškám dochází zhruba každých sedm let. Doba, za kterou Saturn oběhne zvěrokruh, činí kolem 29 let. To znamená, že každých sedm let dochází ke kvadratuře, opozici nebo konjunkci tranzitního Saturna se Saturnem zrození.

Tranzit Saturna trvá asi devět (!) měsíců. Často je příčinou počátku vleklých a těžkých onemocnění; platí to i pro období, kdy tranzituje jiné planety. Tranzit Saturn–Saturn je jedním z vůbec nejtěžších; tento aspekt přesahují už jen tranzity transsaturnských planet, které Paracelsus samo sebou nemohl znát.

Když je po všem, trpí člověk ještě dlouho následky. Přesto se ale mnozí cítí jako znovuzrození a dělají nezbytná rozhodnutí pro zbytek života.

Podobně to viděl i Paracelsus: »Dobře se daří lidem a přispívá k jejich léčení, když Saturn odejde (konec saturnského tranzitu); tehdy jim vzejde nové nebe, to jest počátek dlouhého života. Avšak Saturnus je přesto i nadále pevně drží ve své moci, jenže je krmí slaběji a skromně (planeta askeze a odříkání). (...) Není-li zbaven své moci (astrologické ošetření), není uzdravení možné« (Paracelsus II/199n.).

Navíc jde o to, že ne každý má během tranzitu stejné potíže. Záleží na osobnosti, která popřípadě dosáhla vysokého stupně zralosti, ale i na příznivém postavení ostatních planet v horoskopu zrození, jež mohou obtížný tranzit kompenzovat.

Otráví-li hvězda vládnoucí Meteoron, infikuje v každém případě jen osoby, pro které to má být zkouška zralosti a jejichž horoskop zrození vykazuje podobné nepříznivé konstelace, jaké právě vládnou na nebi. Můžeme tedy říci, že člověk je nemocný sympatií ke hvězdám. Ostatní mají vytvořenou imunitu, protože jejich horoskop nevykazuje afinitu k událostem na obloze.

Jak uniknout nástrahám hvězd

V případě, že příčinou onemocnění jsou hvězdy, je terapie, jsme-li pod jejich vlivem, velice nesnadná. Jak uvádí Paracelsus, je bezpodmínečně zapotřebí léků, které vykazují korespondence s děním na obloze. Nejvíce jsou pro léčení vhodné alchymické přípravky z planetárních kovů, jelikož v sobě nosí nejúčinnější síly kosmu (viz též str. 68).

Paracelsus tento postup označil slovem »transplantace«, čímž měl na mysli přeměnu negativní planetární síly v příznivou za pomoci Arkán. Jako příklad

Von dem Calcedoni.

Von dem Corallen.

Von dem Crystallen.

Von dem Carbuncfel.

Ochranné magické amulety proti smrti a ďáblu. Dřevořez-viněta z díla »Buch der Natur« Konrada von Meigenberg ze 14. století.

uváděl situaci, kdy můžeme tranzit Saturna proměnit v harmonické působení Venuše tím, že pacientovi podáme sloučeniny antimonu: »Nuže má-li být člověk transplantován, odebrán nějaké planetě a podřízen jiné, je Antimonium tím, co za Saturnus dosadí Venuši (planetu regenerace). (...) Je tedy třeba si uvědomit, že v případě nemoci, u nichž je přirozený způsob léčby (samoléčba) nemožný, má být zvolena transplantace« (Paracelsus II/199n.).

Jedovatý antimon je vůbec jedním z nejlepších čisticích, posilujících a omlazujících prostředků a uchovává životní sílu jako žádný jiný, ovšem pouze jako prchavý preparát: »Je v něm totiž esence, která nečistě nenechá pohromadě s čistým. (...) Právem jej zde takto chválíme, neboť Antimonium obsahuje ze všech minerálií nejvyšší a nejsilnější Arcanum. (...) Není-li v těle zhoła nic zdravého, přemění nečisté tělo v čisté« (Paracelsus III/151). Objeví-li se tedy tendence úpadku (zkažení), způsobí antimon jakési přeladění. Aby jeho působení zesílil, předepisoval ho Paracelsus s oblibou společně s venušskou meduňkou, jedním z nejlepších Arkán na srdce, sídlo duše.

Kromě »Transplantatio« patří k nejdůležitějším léčebným opatřením profylaktické užívání přípravků. Pokud jsme si vědomi toho, že nás čeká obtížný tranzit, je vhodné stanovit si dopředu odpovídající planetární kov a byliny korespondující s planetárními silami.

Nemáme-li potřebné astrologické znalosti, musíme si pomoci jinak. Především je třeba žít střídme a zdravě, abychom zbytečně nemrhali životními silami. Bezesporu je také třeba myslet na užívání vitamínů a stopových prvků (oligoterapie).

Dále jsou vhodné elixíry života, protože posilují »krev«, případně povzbuzují vitální síly a činí nás tak lépe odolnými vůči planetám; skládají se vždy z prostředků, připisovaných dobrodincům Slunci, Venuši a Jupiteru. Osvědčeným elixírem je například »Aquavit« ze Soluny, obsahující zlato. Lze si pomoci také samotným slunečním kovem, zlatem, které je podle Paracelsa jedním z nejlepších ochranných prostředků (»Aurum metallicum praeparatum D12« od Weledy, vždy po dvou dnech dávku).

Při posilování vitálních sil si Paracelsus cenil také drahokamů. Podle jeho mínění mají zvláštní požehnání hvězd a jsou proto vhodné k prevenci hvězdné nákazy (III/340).

K potření nákazy používal nejraději ametyst, křišťál, hyacint a smaragd (I/752; III/94). Drahokamy se dnes všeobecně prodávají i jako homeopatika.⁵

5 Weleda: Roztíraný »Amethyst D6/D10«; roztíraný »Hyacint D6«; roztíraný »Smaragd D6«. Křišťál=křemen dodávají v různých potencích a formách přípravků StaufenPharma, Wala a Weleda. Při nákaze hvězdami, především Marsem, se pro posílení obranyschopnosti velice osvědčil prostředek »Meteoreisen/Phosphor/ Quarz« (meteoritické železo/fosfor/křemen), ampule a globule od Waly.

Všechny vyjmenované kameny jsou sloučeninami křemičitanu, který působí příznivě na imunitní systém, posiluje zároveň citlivost smyslů a nervovou soustavu a usnadňuje vhléd do metafyzických souvislostí.

Léčebný efekt při infekcích završují některé další specifické vlastnosti drahokamů: Ametyst probouzí karmické vzpomínky a ulehčuje v karmickém utrpení; křišťál posiluje předvídavost, nervy a páteř a urychluje zotavování; hyacint je vhodný při nepříznivých následcích záření a je osvědčeným prostředkem zejména při neurodermitidě; smaragd harmonizuje všechny vitální funkce a činí člověka důvěřivějším, navíc je vhodný k povzbuzování ducha (III/340) a má funkci Arkána pro menstruační bolesti (III/200).

Velkým Arkánem na hrozící nákazu od hvězd je také červený korál (*Corallium rubrum*), kterého si Paracelsus cenil nade vše. Používal ho především při léčbě počátečních symptomů nákazy (I/665) a jako prostředek eliminující strach, neboť strach oslabuje auru, což může mít za následek rychlejší nakažení.

Ochranné magické vlastnosti červeného korálu jsou důležité zvláště u dětí, protože právě ony bývají v prvních letech života obětí těžkých infekcí. Zároveň můžeme ovšem vyzorovat, že přemožení infekce doprovází pokaždé určitý posun ve vývoji. Jako pomocný prostředek a ochranu na začátek životní pouti můžeme dětem každý den podávat malou dávku »*Corallium rubrum*, D3« (Welda). V lidovém léčitelství je dodnes zvykem dávat malým dětem korálový náhrdelník, aby je nenakazili démoni vzduchu. Paracelsus používal u dětí i korálové amulety: »Vidíte též, že se dětem dávají kolem krku korály, aby je ochránily před strachem« (Paracelsus I/673).

Ochrana před »potem hvězd«

Paracelsus věřil, že každý, kdo trpí nákazou z hvězd, nesnese hvězdný pot, jenž se slučuje s naším astrálním tělem. Další možností, jak nad hvězdami vyvrát, je proto celková očista a posílení těla a aury.

K odstranění jedu Paracelsus s oblibou používal preparáty z arzenu (*Arsenicum album*) a síry (*Sulfur*). Jejich vlastnosti jsou namířeny zvláště proti vlivu Marsu, který je podle Paracelsa třeba »transplantovat« u všech druhů moru a otravy.

Síra je nejpoužívanější prostředek dnešní homeopatie. Podává se na počátku léčby chronických onemocnění (D12), aby se uvolnily toxiny z tělesné tkáně a katalytické blokády. Totéž se dělá na konci léčby akutních onemocnění, aby se z těla odvedly zbytkové toxiny a aby se zabránilo návratu nemoci (D12).

Uznáme-li, že příčinou onemocnění byla aplikace alopatických léků, použijeme jako reakční činidlo »*Sulfur D6*«, neboť alopatie (léčebný postup, při němž se lékař snaží nemoc léčit prostředky opačného účinku) s oblibou potlačuje metodu odvádění jedu, která je tělu vlastní (následky nasazení antibiotik!). »*Sulfur D6*« je

Paracelsovy recepty proti spavosti, bolestem hlavy a únavě při infekcích (I/721nn.)

Vezmi bukvice, majoránku, šalvěj, růžové listy a květ jalovce a přibližně 15 minut je vař ve víně. Následně k tomu přidej stejné množství růžového octa. Do odvaru namoč šátek a obtoč jej kolem hlavy jako turban. Na hlavě ho ovšem měj, jen dokud je vlažný.

Krom toho je žádoucí potopudný a vitalizující čaj, který zároveň i trochu uklidňuje (I/724): Na jeho přípravu je zapotřebí stejného dílu kořene třemdavy bílé, bedrníku a kozlíku lékařského a několik listů kafru. Při nechutenství a bolestech údů je dobré přidat i trochu země-žluči, neboť, jak uvádí Paracelsus, zahřátím se vyléčí vše narkotické. Má-li pacient horečku, přidá se rovněž trochu kořene lomikamenu, protože podle Paracelsa všechno, co láme kámen, léčí horečku.

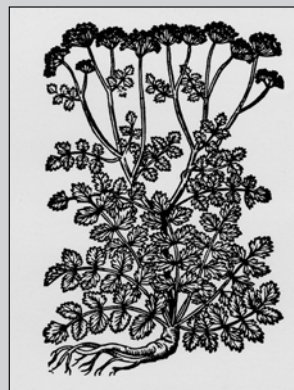
Byliny se přelijí vařící vodou a nechají se asi pět minut stát. Po přecedění by se měl čaj osladit medem a vypít pokud možno horký.

Způsobuje-li infekce bolesti hlavy, měli bychom, jak již bylo řečeno výše, svařit majoránku, šalvěj, mátu a routu ve víně a pít ji vždy po pár doušcích. Recept je vhodný též při léčení migrény, v tom případě se ale musí pítí lektvaru bezpodmínečně kombinovat s ledvinovými prostředky, jelikož pravá hemikranie (migréna) podle Paracelsa vychází vždy z ledvin; užitečné jsou zlatobýl, libeček obecný a přeslička jako čajové byliny stejně jako venušský kov měď, kterou rovněž můžeme označit jako »křečový kov« (*Cuprum metallicum* D6 až D12).

Na bolest hlavy Paracelsus používal jmenované byliny i formou obkladů s přidáním trochy blínu černého (*Hyoscyamus niger*) a lilku (čímž mohl myslet lilek černý = *Solanum nigrum* nebo potměchuť = *Solanum dulcamara*). Tyto poslední přísady však můžeme zvolit jen tehdy, nejsme-li malátní.

»Jezte jalovčinky a bedrník a jen tak brzy neumřete,« praví se v jednom lidovém mudrosloví k tématu infekce. Jalovec obecný (*Juniperus communis*) ztělesňuje Matku Zemi. Jeho martická signatura je znamením ochranného magického prostředku. Leonhard Fuchs, 1543.

Bedrník větší (*Pimpinella major*) vykazuje signatury Merkura (vzrůst) a Marsu (ostrá chuť kořene). Jacobus Tabernaemontanus, 1731.

vhodným prostředkem k odvádění jedu vůbec (viz text od Patricie Ochsnerové). Dále má své uplatnění při léčení svědivých symptomů a při změnách v oblasti sliznice.

Podobné pozitivní účinky lze očekávat od arzenu. V nízké potenci (D6) jde o znamenité tonikum. Zvláště dobře pomáhá při otravách a alergiích, zejména jsou-li vyvolány potravou. Požívání neobvyklých pokrmů v cizích zemích lze s pomocí arzenu snést podstatně lépe (= cizí Meteoron). Ve střední potenci (D12) zabraňuje arzen zvyšování bolesti, lhostejno o jaký druh nemoci jde a kde je lokalizována. Navíc je arzen vhodný při všech palčivých symptomech.

Síra s arzenem se považují za doplňkové prostředky a lze je bezpečně podávat spolu. Protože je ale příroda takřka dokonalá, darovala nám látky, v nichž přirozené spojení těchto dvou látek již proběhlo. Například v auripigmentu (D12 od Staufen-Pharma) a realgaru (D6 od Weledy), které Paracelsus hojně používal. Je však radno mít se na pozoru před drastičností těchto prostředků a je každopádně nutné doplňovat je balzamickými bylinami eliminujícími jedovatost.

K vyloučení jedu z těla jsou také vhodné potní kúry (sauna a parní lázeň), stejně jako potopudné substance (diaforetica), posilující současně imunitní systém. Paracelsus v diaforéze spatřoval nejúčinnější metodu, jak hned na počátku zastavit již vypuklou nákazu. Zde jsou jen některé příklady takových prostředků: kořen bedrníku většího (*Pimpinella major*), stonek potměchuti (*Solanum dulcamara*), květ bezu černého (*Sambucus nigra*), kořen zázvoru pravého (*Zingiber officinalis*), květ lípy srdčité (*Tilia cordata*), kořen lopuchu většího (*Arctium lappa*) a toliny lékařské (*Vincetoxicum hirundinaria*; v malých dávkách, neboť je jedovatý). Firma Heel nabízí preparát odstraňující jedovatost virových toxinů a léčící následnou virovou infekci. Tvoří jej kombinace vlašovičnicku a síry (tablety »Engystol«).

Existuje přirozeně mnoho dalších prostředků, jimiž můžeme podpořit imunitní systém – též profylakticky. Dnes se s největší oblibou používají léčivé byliny z »Nového světa«, kupříkladu baptisie barvířská (*Baptisia tinctoria*), ličidlo americké (*Phytolacca americana*), zerav západní (*Thuja occidentalis*) a především třapatka nachová (*Echinacea purpurea*). Ve skutečnosti je to velice naléhavé, jelikož mnohá onemocnění se v Evropě objevila teprve s příchodem »American way of life«.

Echinaceu Paracelsus neznal, ale přesto měl i on některé oblíbené prostředky k léčení nákazy způsobené hvězdami, například áron plamatý (Áronova hůl, *Arum maculatum*), kopřivu dvoudomou (*Urtica dioica*), andělíku lékařskou (*Angelica archangelica*), česnek setý (*Allium sativum*), jarmanku větší (*Peucedanum major*) a cibuli (*Allium cepa*). Weleda nabízí antibiotickou mast s andělíkou, česnekem, cibulí a několika éterickými oleji proti zánětu žláz (»*Archangelica comp.*« Unguentum).

Paracelsus navíc tvrdil, že nemocný by měl při návštěvě lékaře žvýkat jarmanku, aby snížil riziko nákazy; ostré látky jarmanky mají skutečně antimikrobiotický účinek. Lékař by měl mít naopak v ústech kadidlo pro posílení; i ono má antiseptické vlastnosti (I/726).

»Kdo je postižen morem/ nechť svaří kořen ve víně/ připraví z toho dobrý nápoj/ a důkladně se pak vypotí.« Jacobus Tabernaemontanus 1731, o vlašovičnicku. (foto: O. Rippe)

Kroucení stromů a jiné excentrické růstové formy ukazují znalcům signatur »nepříznivá« místa (negativní Meteoron). Borovice u Mantlachu, nedaleko Eichstättu (foto: O. Rippe).

V souvislosti s imunostimulátory je zajímavé si povšimnout, že mnoho z nich roste na místech ovládaných Meteoronem, který je nesnesitelný člověku, nikoli však určitým rostlinám. Mezi takové lokality patří mokřady a takzvané poruchové zóny, což jsou místa, na nichž se nalézají podzemní vodní proudy, vyvážky zeminy nebo místa se specifickou energií, srovnatelnou s radioaktivním zářením. Mnohdy lze taková místa odhalit podle pozoruhodných růstových vlastností stromů, zkroucených, zmrzačených tvarů či děsivých výrůstků. Na zasažených stromech roste často jmelí bílé (*Viscum album*) a popíná je břečťan popínavý (*Hedera helix*) – oboje vynikající tonika pro imunitní systém. Nežrídka se v blízkosti nacházejí lilkovité rostliny jako potměchuť (*Solanum dulcamara*) nebo rulík zlomocný (*Atropa belladonna*), rovněž dva osvědčené prostředky při poruchách imunity a infekcích.

Příklady dalších imunostimulátorů, rostoucích ve vlhkých oblastech nebo v poruchových zónách, jsou dub letní (*Quercus robur*), šišák obecný (*Scutellaria galericulata*), bez černý (*Sambucus nigra*), tužebník jilmový (*Filipendula ulmaria*), tolita lékařská (*Vincetoxicum hirundinaria*), eleuterokok ostnatý (*Eleutherococcus senticosus*), sadec konopáč (*Eupatorium cannabinum*) a rdesno pepřík (*Polygonum hydropiper*). Jinak řečeno: Léčivka roste tam, kde vzniká nemoc, pro kterou je určena (viz kapitolu od Margret Madejsky).

Další možností, jak se ochránit, bylo pro Paracelsa použití alchymicky zpracovaných lidských a zvířecích orgánů, kterým říkal »Mumia«. Dnes známe něco podobného pod názvem nosody. Jsou to homeopatické preparáty z patologických sekretů a exkretů (tělem vyloučených produktů látkové výměny) nebo onemocnělých orgánů, ale i z původců bacilů. Povětšinou se používají z izopatického hlediska, tedy metodou »podobné s podobným«. To například znamená, že při léčbě astmatu aplikujeme »astmatické nosody« a k léčení černého kašle »nosody černého kašle«; oba prostředky jsou na základě principiální podobnosti vhodné i k homeopatickému léčení bronchitidy. Léčba nosodami je účinná rovněž u profylaxe, jelikož ve formě očkování napomáhají ke zvýšení odolnosti. K obnově imunity tím ovšem nedojde. Často se jedná o silné reakční činidlo. Proto by měly být nosody podávány jen zřídka, ve vyšších potencích (D30 až D200) a vždy v kombinaci s doprovodným prostředkem zneškodňujícím jedovatost.

Jak vykuřovat démony moru

Existuje také technika, s níž můžeme ovlivnit přímo Meteoron, tj. právě vládnoucí atmosféru. Musí to být technika působící bezprostředně na vzduch, jelikož Meteoron s tímto elementem koresponduje. Navíc lidé dříve věřili na vzdušné duchy, jimž dávali za vinu jakýkoliv druh moru, a proto se je snažili vždy odhánět. Technikou, s níž lze působit přímo na Meteoron, je vykuřování. Podle volby vykuřovací látky můžeme odhánět škodlivé a přivolávat příznivé

astrální bytosti. Jde však i o to, abychom pokryli a přemohli miasmatické (nakažlivé) výpary nemocných. Miasmem se dříve rozuměl duchy nakažený vzduch, synonymum pro morový dech.

Určité vonné látky mají obecně funkci média, aby bylo vůbec možné navázat kontakt s duchy té či oné kategorie. Jsou obecně považovány za oběť k přivábení a naklonění si různých bytostí. Příkladem mohou být pryskyřice kadidlovníku a myrhy.

K vypuzení démonů roznášejících choroby slouží také další přísady jako ločidlo čertovo lejno (*Ferula assa-foetida*) a jiné, spíše nepříjemně páchnoucí látky; nemělo by se jich ovšem používat příliš velké množství, neboť jinak by bylo vypuzeno skutečně vše, i to dobré.

Stejný názor zastával i Paracelsus, který si dělal blázny z každého, kdo používal vonné pryskyřice při exorcismu: »Ó ty omezený a hloupý knězi, který o těchto věcech nevíš vůbec nic, ba méně než nic, jelikož zde učíš o opaku a chceš vyhnat zlé duchy příjemným vykuřovadlem, přestože jim, ať dobrým či zlým, není nic milejšího a příjemnějšího než se oddat pěkné vůni. Vezmeš-li však místo kadidla a myrhy *Asa foetida* a učiníš z ní kouř, můžeš vyhnat všechny duchy, dobré i zlé. Neboť příjemný kouř kadidla, myrhy a pod. není pro duchy nic jiného než oběť, skrze niž je přivoláváme« (IV/320).

Nejvíce se vykuřují obytné prostory, ale nezapomíná se ani na stáje, poněvadž stejně jako lidi mohou duchové postihnout i zvířata. V alpských zemích se tato tradice dosud dodržuje v průběhu dvanácti svatých nocí po zimním slunovratu. Místnosti by měly být během vykuřování uzavřeny. Nesmí se zapomenout hlavně na kouty, jelikož zvláště v nich se s oblibou zdržují démoni. To je také důvod, proč se nejčastěji v rozích místností provádějí zažehnavací kouzla; připomeňme si například takzvané kouty Pána boha ve světnicích rolníků.

Pacient se při léčení obvykle vykuřuje od hlavy k patě, jelikož astrální bytosti se usazují především v auře. Je zvykem na nemocného kouř foukat, aby se na něj přenesly léčivé síly. Zvláště oblíbené vykuřovadlo je jalovec obecný (*Juniperus communis*). Všude tam, kde roste, se používá k vyhánění démonů.

Stará evropská lidová moudrost říká: »Před černým bezem rolník smeká, před jalovcem kleká,« protože je oživen Matkou Zemí, díky jejíž ochraně se nikomu nepříhoda nic zlého. Už Hippokrates jalovec údajně znal jako prostředek proti moru. A rovněž Paracelsus jej používal k vykuřování, i když tvrdil, že proti moru má malý účinek (I/886). Balzamický kouř jalovce je vhodný spíše pro útěchu vylekané duše, takže zavrňovat bychom jej určitě neměli. Dříve se často s oblibou používal k vykuřování ložnic nemocných či umírajících, což doporučoval dokonce ještě Sebastian Kneipp. Podobné účinky skýtají i mnohé další látky, například pelyněk černobýl, prha chlumní, vavřík, všedobrový (mistrovský) kořen, rozmarýn, šalvěj, pelyněk pravý nebo skořice.

Od pradávna je jako vykuřovadlo oblíbený také jantar, používaný především v ochranné magii. V antice jej nazývali »elektrum«, jelikož třením ho lze elektrostaticky nabít. Bylo to znamení (signatura), že jako šperk může

Slzy stromu se mění v jantar.
Z díla »Hortus sanitatis«, 1507.

Nemocné dítě přináší kouřovou
oběť v Asklépiově chrámu.
J. W. Waterhouse, 1877.

přilákat duchy a ochránit tak svého nositele. Pro vykuřování ho spolu s jalovcem⁶ používali hlavně Germáni (Rätsch, 1988).

Ostatní látky jako ločidlo nazývané též čertovo lejno, nebo styrax, klovatina galbanová (*Galbanum*) a síra jsou štiplavé a nepříjemné. Jsou však důležité pro svou moc nad démony a schopnost neúprosně je zahánět, což je další příklad magie založené na sympatiích, neboť se zde ďábelské vyhání ďábelsky nepříjemným zápachem.

6 Weleda nabízí vykuřovací granulát z kadidla, styraxu, jalovcových bobulí a jantaru („Olibanum comp./Succinum“).

Paracelsovy recepty pro vykuřovací a vonné přípravky

»Recept na vyčištění vzduchu v domě« (I/696)

Skládá se ze špetky na prášek rozdrcené síry a libovolného množství kadidla, myrhy a opopanaxu (moračiny), jakož i trochy ločidla čertova lejna (*Ferula assa-foetida*), vše pečlivě rozetřeného v mozdíři. Tento prášek smícháme se 2 díly nadrobno natrhaných listů vavřínu a 1/2 dílu nadrceného jantaru.

V množství velikosti lískového ořechu se pak směs každou hodinu zapálí ve všech místnostech, aby byly vypuzeny škodlivé astrální bytosti; recept je vhodný také k zahánění strašidelných fenoménů.

»Ochranný recept«

proti nákaze a k udržení životní síly (III/646)

Skládá se z nepatrného množství na prášek rozdrcené síry a z libovolného množství kořene jarmanky, bobulí jalovce a listů rozmarýnu.

Jak ukazuje vlastní zkušenost, je dobré přidat pelyněk, účinný »svazovač duchů«, semena andělky lékařské, aby se do receptu integrovaly světelné síly andělských bytostí, a stejně tak listy šalvěje, která posiluje a čistí auru.

Vedle vykuřování obytných prostor má význam okuřování těla.

»Specificum Odoriferum«,

příjemná vůně k léčení nemocí (III/64)

»Síla daná tělu čichem probouzí krev, dráždí srdce a obcerstvuje ho více, než lze popsat« (Paracelsus).

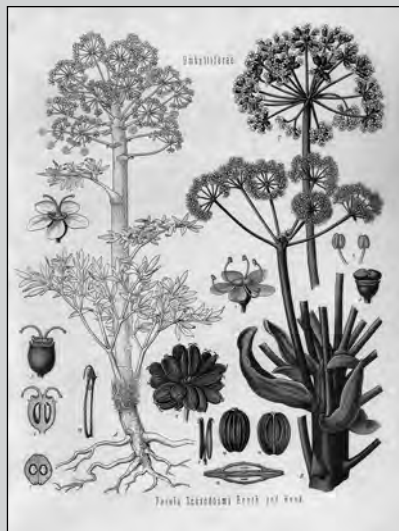
Směs se má promísit se zkaženými výpary pacienta a proměnit je. Paracelsus vyráběl komplikované alchymické přípravky, které zde předkládáme zjednodušené a pozměněné.

Vezmeme 1 ml jasmínového oleje a smícháme jej se 2 ml rozmarýnového, 2 ml levandulového oleje a 0,5 ml růžového oleje. K tomu přidáme několik špetek muškátového květu, hřebíčku, skořicové kůry a santalového dřeva, které se musí napřed rozdrtit na prášek. Přísady se smísí s vodou (1 díl) a *Gummi arabicum* (10 dílů) kvůli soudržnosti a vše se prohněte na jemnou kaši.

Z té se potom vytvoří kuličky jako lískové či vlašské ořechy a nechají se usušit, až ztvrdnou na kámen. Tyto kuličky pak můžeme nosit například jako přívěsek na řetízku.

Pryskyřice kadidlovníku (*Boswellia carterii*) má funkci obětinného daru a vábidla pro astrální bytosti. Z díla »Köhler's Atlas der Medizinalpflanzen«, 1887.

Pryskyřice z kořene ločidla čertova lejna (*Ferula assa-foetida*, též čertovo lejno) je prostředkem na odhánění škodlivých astrálních bytostí a očištění atmosféry. V homeopatii se ločidlo čertovo lejno (*Ferula assa-foetida*) používá hlavně k léčení hysterie (D12 – D30). Z díla »Köhler's Atlas der Medizinalpflanzen«, 1887.

Ens veneni – O alchymistovi v člověku

»V každé věci je esence a jed.

Essentia je to, co člověka drží při životě,

jed zas to, co mu přivozuje nemoc.«

(Paracelsus I/29)

Je-li příčinou nemoci potrava

Druhá možnost onemocnění vychází z účinku jedovatých látek v jídle. Kdo si ale uvědomuje, že vše, co jíme a pijeme, je ještě před procesem látkové výměny v těle potenciálně jedovaté, dokonce i zdánlivě zdravá snídaně müsli? Paracelsus samozřejmě nemohl znát žádný «fastfood» a nevěděl tehdy nic ani o mikrovláknách. Určitě by ho to ale inspirovalo k některému z jeho láteřivých výstupů.

I když není sporu o tom, že jisté návyky v jídelníčku jsou příčinou mnoha civilizačních chorob, není jádrem problému »nesprávná« strava – ať už vypadá jakkoliv –, neboť »žádná věc v celém stvoření, která nám slouží za potravu, není tolik dokonalá jako my« (Paracelsus I/24). Na základě této skutečnosti je proto každé jídlo, lhostejno zda »fastfood« nebo »slowfood«, především toxické.

Proč by ale měla být naše potrava jedovatá, když přece nejíme k obědu žádné polívčičky z bolehlavu? Všechny potravní substance jsou samy o sobě ve skutečnosti dokonalé a nejedovaté. Teprve ve vztahu k vyšší přírodní říši se proměňují v cosi jedovatého, a jako takové mohou způsobit jakýkoliv druh onemocnění: »Všimněte si, že člověk musí jíst a pít, neboť jeho tělo, jež přechovává život, musí tyto věci mít a nemůže se bez nich obejít. Člověk je tak nucen přijímat, jíst a pít vlastní jed, nemoc a smrt« (Paracelsus I/26).

V každé potravě nalezneme vždy dvojí: jed a životní sílu. Protože člověk zastupuje nejvyvinutější přírodní říši a musí se něčím živit, je přinucen jed ostatních přírodních říší přemáhat. Jemnohmotnou esenci, kterou bezpodmínečně potřebuje k životu a pro své zdraví, nedokáže získat z ničeho cizího, co působí jako jed. Je na něm, aby vše, co je v potravě esenciálního, převedl v něco vlastního. Tuto práci v něm vykonává životní duch, kterého Paracelsus nazval »Archeus«. »Poté co sníme jídlo, učiní z něj (Archeus) to, čím již je, totiž maso a krev, neboť z nich se skládáme« (Paracelsus I/200).

Z augsburské
kuchařky vydané v r. 1530.

Vnitřní alchymista

Archeus je též synonymum pro alchymistu v břiše, oddělujícího v potravě jed od životní esence: »Pro to nedokonalé, co musíme k naší škodě požívat, nám dal (Bůh) alchymistu, abychom jed, který požíváme spolu s tím, co je dobré, nepoživali jako jed, nýbrž abychom jej mohli od dobrého oddělit. (...) Tento je tak dokonalý umělec, že obě části dokáže rozdělit. Jed strká do pytle a dobré předává tělu (...) Proměňuje dobré v tinkturu, kterou poskytuje tělu, aby žilo. Sídlem tohoto alchymisty je žaludek, nádoba, v níž vaří a pracuje« (Paracelsus I/25nn.).

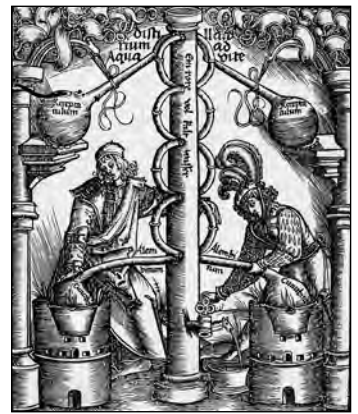
Úlohou žaludku a střeva je enzymatické štěpení potravní substance. K tomu jsou nezbytné také trávicí enzymy, jež se tvoří v exokrinní (vně vylučující) části slinivky břišní (pankreatu), stejně jako žlučové šťávy, tvořící se v játrech. Trávení je vždy spojeno s vytvářením tepla (síra) a odpovídá fermentaci při alchymické přípravě léků.

Alchymie, nazývaná též lučebné umění, odděluje jemné neboli esenciální od hrubého neboli materiálního a činí je dokonalým. Především se musí rozpustit tělesná forma, stejně jako to provádí alchymista v břiše, tím že vytváří z potravy kaši a přivádí ji ke kvašení. Dochází tak k přeměně látkové substance a k uvolnění esenciální části od hrubé. Tento proces spadá do kompetence alchymického Merkura, přičemž merkuriálnímu principu můžeme přiřadit i jiné procesy látkové výměny, jelikož při nich dochází vždy k přeměně látky. Náleží sem vedle enzymatických procesů například i extracelulární a intracelulární dýchání, látková přeprava krve a lymfy, všechny hormonální funkce a neurotransmitery (látky sloužící k přenosu v nervovém systému). Merkur je poslem bohů, který jednotlivé orgány zásobuje všemi důležitými informacemi a tím z nich tvoří ucelený organismus. Je proto totožný s Archeem, zastupujícím božskou sílu v člověku.

Podobně jako při destilaci a čištění přichází esenciální část nakonec do jater, která ji dále transformují a předkládají Archeovi jakožto vitální energii: »Máte vědět, že kdyby nebylo jater, nebylo by v těle nic dobrého. Působí stejně jako Jupiter a jako on i ona zmírňují svou příznivou vlastností vše prudké« (Paracelsus I/40).

Prudkostí Paracelsus rozuměl toxické doprovodné látky potravy, zpracované příliš slabým trávením. Další dělení esence od hrubé látky musí probíhat v játrech. Zde se jedná o zmírňování prudkosti. Teprve poté mohou toxiny tělo opustit vylučovacími orgány.

Zvláště důležitá je znalost souvislosti mezi játry a ledvinami ve vztahu k procesu odvádění jedu endogenních a exogenních toxinů: »Je-li žaludek silný, vniká čisté do údů, aby je vyživovalo, nečisté pak vychází se stolicí. Je-li žaludek slabý, posílá do jater také nečistoty; i zde probíhá lučba. Jsou-li silná játra, vylučují správně a posílají ledvinám zároveň s močí hlenovité látky. Když dochází k dobré lučbě, je to v pořádku, když ne, zůstává zde vězet ono hlenovité a kamenité a koaguluje se v písek, který nazývám Tartarus« (Paracelsus I/806).

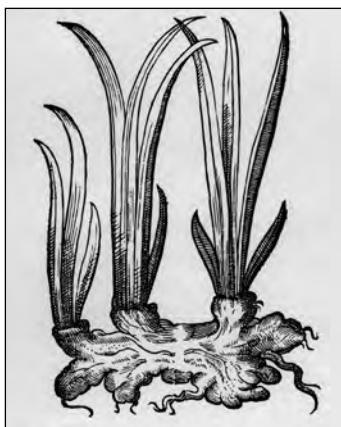
»Alchymistovi, který mezi lidmi zvládne tolik co alchymista v člověku, v umění nic neschází. Neboť z alchymisty přírody si každý alchymista může vzít příklad« (Paracelsus I/33). Umění destilace z díla »Lehrbücher über Alchemie« od Hieronyma Brunschwiga, 1512.

Šalvěj lékařská (*Salvia officinalis*) slouží k regeneraci »vnitřního alchymisty«, zejména u starších lidí. »Kräuterbuch des Valentin«, 1719.

»Můžeme s klidným svědomím říci, že i přes všechny současné diagnostické a technické vymoženosti byla interní medicína před 100 lety úspěšnější. To proto, že vycházela z mnohem univerzálnějšího stanoviska humorální patologie a libovolně nakládala s příslušným empiricko-historickým lékařským věděním.«

(BERNHARD ASCHNER,
PŘEDMLUVA K «PARACELSUS
WERKE«, 1926)

Sluneční zázvor (*Zingiber officinale*) patří do každého receptu pro léčení stáří poškozeného žaludku. Ostré látky mají regenerativní účinek především na sliznici střeva a plic. Adamus Lonicerus, 1979.

Tím je zřejmé, že potravní substance přispívá při nedostatečném trávení a vylučování k tvorbě kamenů a že souvisí rovněž s poruchami látkové výměny, jako jsou dna a revma. Pokud se tak stane, onemocní vnitřní alchymista na nevyložené toxiny a zasažen nemocí nebude schopen dostatečně oddělovat esenci od jedu.

Dnes jsou navíc jak játra tak ledviny zatěžovány denaturovanými substancemi, insekticidy, pesticidy, těžkými kovy nebo syntetickými léky, jelikož oba orgány mají za úkol tyto látky zpracovat a vyloučit. Proto především játra v mnoha případech vypadají jako skutečné smetiště a nacházejí se v každém případě ve velice zbláčeném stavu.

Následkem toho dochází například k depresím, objevuje se chronická vyrážka, porucha autoimunity a alergie. Tělu cizí toxiny na jednu stranu zatěžují nervový a imunitní systém, na druhou stranu dráždí pokožku a sliznici – konečné orgány jejich vyloučení. A co nevyлéčí kůži, nevyлéčí už nic (čínská moudrost).

Když játra a ledviny přestanou oddělovat jed od esence a nejsou již s to odvádět z těla strusku, roztočí se začarovaný kruh, z něhož není téměř žádného úniku. Dojde k dyskrazii (zkažení šťáv) a Archeus onemocní. Tehdy na sebe nenechá dlouho čekat ani smrt.

Dyskrazie, matka všech nemocí

Při dyskrazii se v těle mísí esence z potravy s jedy, které nebyly dostatečně transformovány a vyloučeny látkovou výměnou, což je neustále podnětem k onemocnění. Dochází k »vnitřnímu hnití« (digesci) a k rozvoji chronických onemocnění: »Je-li alchymista nemocný tak, že není schopen dokonale oddělovat jed od dobrého, začíná jedovaté i dobré společně tlít a nastává digesce (=dyskrazie). Neboť všechny nemoci, které v člověku vznikají prostřednictvím Ens veneni, mají původ ve shnilém digestu, který je třeba temperovat, aby se alchymista ve své činnosti nevychýlil do jednoho či druhého směru. (...) Následuje Corruptio (zničení), matka všech nemocí« (Paracelsus I/29).

Dyskrazie vzniká mimo jiné tehdy, schází-li teplo potřebné k trávení. Nesprávné temperování má mnohé příčiny. Jednou z nich je ochablost stáří, protože s přibývajícím věkem ubývá schopnost štěpit potravu.

Podobné problémy však mají i novorozenci a malé děti, u nichž jsou trávicí enzymy zatím příliš slabé. Typickými projevy u dětí jsou průjem, zácpa, páchnoucí nadýmání a nesnášenlivost k živočišným bílkovinám.

Další příčinou onemocnění vnitřního alchymisty je samo sebou jednostranná a těžká výživa s nadměrným množstvím masa, které překyseluje tělo, ale i jakákoli denaturovaná a kontaminovaná strava. Ovšem mýlil by se ten, kdo by si myslel, že Paracelsus by v tomto případě zvolil dietu: »Kdo se učí zacházet s Arcanis, ostýchá se nasadit dietu. Dieta (...) není věcí lékaře, nýbrž nemocného a jeho možnosti. Lékařovu dietu zastupuje lék a Arcanum. Kdo

však léčí dietou, ten je slabý v umění, dělá z uhlí lék a zapomíná, že je z toho neřád« (Paracelsus II/192).

Lék tedy musí být v každém případě silnější než léčená choroba. Dieta je tu nanejvýš od toho, aby člověku zabránila přijít do styku s tím, co mu nechutná (I/606). Kdo tedy hřeší a chce ignorovat všechny rady odborníků přes výživu, nemusí si dělat starosti, má-li dobrého terapeuta. Neboť »je-li dobrý lékař, pak nevadí, ani když nemocný spořádá celou svini, protože lék je mocnější« (Paracelsus I/928).

Každá potrava by se měla navíc alchymicky připravit, například napařováním, vařením nebo pečením, především by se však měla dobře okořenit. Všechna typická koření používaná v kuchyni obsahují ducha síry a pomáhají žaludku lépe pracovat. Pouze při zánětlivých a horečnatých onemocněních nebo při poruchách látkové výměny, například dně a diabetu, dělal Paracelsus výjimku a předepisoval dietu.

Příčinou dyskrazie ale není jen slabý žaludek, nýbrž také chybějící schopnost odvádět jed. Když ho vnitřní alchymista oddělí od esence, musí jed tělo opustit.

Pokud k tomu nedojde, mohou se objevit všechna možná onemocnění. Způsoby, jakými se tělo zbavuje jedu, jsou vylučování stolice, moči, potu, menstruační krve, ušního mazu, slz, nosních a plicních hlenů, ale i tvorba ekzémů, hnisu, průjmy, zvracení a horečky, tedy i patologické stavy.

Paracelsus vycházel z toho, že všude tam, kde tělo vykazuje symptomy nemoci, snaží se nashromáždit a přesunout škodliviny. Nepodaří-li se mu to, dojde k dyskrazii. Důvodů pro nedostatečnou schopnost odvádění jedu je mnoho: dysbióza střeva (porucha hlenovité vrstvy na střevní stěně), životospráva, zatížení potravy a určité terapie. Dysbiózu může vyvolat nebo již vzniklou dysbiózu ještě zhoršit například užívání antibiotik.

Dále dochází k chorobám orgánů vylučujících jed, které mohou vést k vysazení jejich funkce. Nebezpečné jsou především chronické poruchy jater a ledvin.

Velkým problémem jsou též následky potlačení projevů nemoci alopatickými prostředky. Patří sem například stavicí prostředky při průjmech, potopudné terapie, ale i veškeré další postupy, bránící přirozenému vylučování. Za zmínku stojí ještě používání vysoušecích prostředků při onemocněních uší a čelních dutin.

Zvláště problematické je i potlačování vyrážek. Každá kožní choroba musí být léčena zevnitř ven. Jestliže se kožní choroba, která vždy prozrazuje určitou snahu těla vyloučit jed, zatlačuje zpět dovnitř, vytváří se tím základ pro všechny druhy dyskrazie: »Je-li nyní jednomu z těchto jedů bráněno, ať už samo sebou oslabením přirozenosti nebo z jiného důvodu, pak i to je zdrojem nemoci« (Paracelsus I/30).

Ostre chutnající jarmanka větší (*Peucedanum ostruthium*), řazená pod Slunce a Mars, pracuje proti zkažené střevní flóře a je vhodná též k léčení chronických onemocnění plic. Jacobus Tabernaemontanus, 1731.

Hořký hořec žlutý (*Gentiana lutea*), Jupiterova rostlina, je klasické »Amarum verum« a nechybí v žádném likéru na povzbuzení trávení. Leonhard Fuchs, 1543.

Léčení vnitřního alchymisty

Z dosud řečeného zřetelně vyplývá, že k vyléčení dyskrazie je třeba v první řadě vyléčit samotného alchymistu. Když se nám podaří posílit vylučovací funkci žaludku, střeva, jater, žlučníku a ledvin, napraví se tím nejen prostředí, ale bude to mít hojivý účinek i na Archea (III/89).

Paracelsus k tomu podal konkrétní údaje. Terapie začíná již v žaludku, který je třeba náležitě temperovat, aby byla potrava správně připravena (I/577). Tělo má navíc snahu odvést všechny jed především do střev, která jej vyloučí; v jejich úloze jim pak musíme napomáhat (II/155).

Jako terapeutická metoda se zde volí takzvaná amara, byliny s hořkými látkami (*Amarum verum*) a éterické oleje (*Amarum aromaticum*), podporující trávení. Nejen že podporují činnost žaludku a chuť k jídlu, ale zlepšují i funkci jater a slinivky břišní, orgánů podporujících tvorbu šťáv. Zároveň jsou nenahraditelnou součástí receptur pro léčbu dysbiózy.

Pro léčení nežádoucího osídlení žaludku – třeba střevní plísní – bychom se měli zaměřit na trojici játra-žlučník, slinivka a tenké střevo, v jejímž prvním úseku vtékají trávicí šťávy.

Amara nepůsobí pozitivně jen na střevní symbionty (fyziologickou střevní flóru), podporují také vstřebávání železa a jiných minerálních látek. To vysvětluje, proč jsou zahrnuta do receptů pro léčbu anemie a osteoporózy. Osvědčeným preparátem na osteoporózu je »Steirocall« (Farma Steierl), obsahující mimo jiné puškvorec.

Kromě toho amara podporují celý systém látkové výměny a jsou proto vhodná také pro léčení poruch obranyschopnosti a ekzémů, jež mají spojitost s játry. Přípravek nazvaný »Metavirulent« obsahuje například žlutý hořec, který má podobný, horečku tišící účinek jako kůra chinová.

K nejdůležitějším bylinám obsahujícím hořčiny patří: artyčok (*Cynara scolymus*), benedykt lékařský (*Cnicus benedictus*), dříšťál obecný (*Berberis vulgaris*), andělíka lékařská (*Angelica archangelica*), galgán lékařský (*Alpinia officinarum*), hořec žlutý (*Gentiana lutea*), zázvor (*Zingiber officinalis*), puškvorec obecný (*Acorus calamus*), pampeliška lékařská (*Taraxacum officinale*), všedobr horní (*Peucedanum osthrotium*), kuklík městský (*Geum urbanum*), šalvěj lékařská (*Salvia officinalis*), chrpa obecná (*Erythraea centaurium*), ale i jalovec obecný (*Juniperus communis*) a pelyněk pravý (*Artemisia absinthium*). Jak ostatně správně poznamenal Paracelsus, obsahuje pelyněk »skrytý jed« (thujon), a proto by se měl podávat jen v nepatrných dávkách či jako homeopatikum (D2 až D4). Amara se nesmějí používat při zánětu střeva a v případech žlučových kamenů by se měla dávkovat velmi rozvážně.

K léčení dyskrazie nebo dysbiózy lze některé prostředky podávat kombinovaně, nejlépe jako alkoholický roztok ve zdravotním víně (například Condurango), nebo v podobě některého z mnoha prodávaných preparátů, například kapek »Amara« od Weledy. Ty jsou zároveň kvalitním tonikem krevního oběhu; konečně ne nadarmo praví jedno staré lidové pořekadlo: »Hořké dělá radost srdci«.

Posilování střev u dětí

Recept na odstranění jedu při střevní dysbióze (např. střevní plíseň, následek po použití antibiotik) a při kožních chorobách, jako je lícní opar a neurodermitida. Směs má toto složení:

- rozrazil lékařský
- fenykl
- květ chudobky
- kmín
- kořen smetanky lékařské
- květ měsíčku
- maceška

Byliny se smísí ve stejném poměru (sežene je v lékárnách nebo bylinářstvích). Vezmeme jednu čajovou lžící směsi na šálek, zalijeme ji vařící vodou, necháme stát 3 až 5 minut odkrytou, scedíme a neslazené vypijeme (2 až 3 šálky denně).

Dodatečně: Postižené partie potíráme »pleťovým olejem Bifelka« nebo jednou až dvakrát denně užíváme 3 až 5 globulí *Dulcamara* D12 (potměchuť).

Při plísňových chorobách jsou vhodné globule »*Aquilinum comp.*« od Waly, dvakrát až třikrát denně 5 globulí a jako doplněk dvakrát až třikrát denně 3 až 5 globulí přípravku *Sulfur* D6.

Amara náležejí k sulfurickým látkám, které proměňují chlad v teplo; chrání proto před »Tartarem«⁷, usazeninami (vznikajícími absencí procesu látkové výměny a nedostatečnou schopností odvádění jedu; takové procesy vyžadují energii = teplo): »Chce-li lékař před takovýmito tartarickými nemocemi uchránit, musí nejdříve přimět žaludek k tomu, aby pozřel vše, co do něj přijde, stejně jako oheň požírá dřevo« (Paracelsus I/601).

Je zajímavé, že téměř všechna výše zmiňovaná amara jsou kořenovými drogami. Odpovídají chladnému pólu v člověku a alchymické soli. Jinými slovy: Jsou vhodnými léčivy pro chronická onemocnění, zvláště pak u starých lidí (viz str. 121). To je důležité jen tehdy, mají-li zejména starší lidé potíže se slabým trávením (»chronická gastritida«). Ti v případě tohoto přípravku patří mezi přednostní kandidáty.

7 Tartarickými nemocemi rozuměl Paracelsus chronická onemocnění látkové výměny, např. dnu, revma, kameny, otevřené vředy, astma a pálení žáhy. Vznikají nedostatečným vylučováním tělesných toxinů a nadměrnou dominancí studených procesů v organismu, identických s alchymickou solí. Výraz Tartarus zvolil proto, že symptomy nemoci jsou podobné očištění (akutní záchvat dny, status asthmaticus, všechny palčivé symptomy).

Žaludeční léčivý pramen u Delft v Řecku (foto: O. Rippe).

Recepty na žaludek podle humorálního terapeuta a paracelsiána Bernarda Aschnera

Žaludeční prášek na podporu trávení

(»Pulvis aromaticus stomachicus«):

Po 10 gramech:

- kořene puškvorce
- skořicové kůry
- plodů anýzu
- zázvoru

po 5 gramech

- hřebíčku
- muškátového květu

Byliny se rozdrtí na prášek a užívají se několikrát denně po špetce před jídlem; je vhodné je důkladně prožvýkat.

Žaludeční čaj na podporu trávení (»Species stomachicae«):

- kůra z pomeranče
- kořen hořce žlutého
- plody fenyklu
- listy vachty trojlisté
- kořen puškvorce
- pelyněk
- skořicová kůra

Byliny si necháme stejným dílem namíchat od lékárníka (nebo je můžeme sehnat i v bylinářství). Kávová lžička směsi se dává na 1/4 litru vařící vody a krátce se povaří; pak se odvar nechá stát 5 minut odkrytý, načež se pije neslazený po doušcích před jídlem. Opatrně, je velmi hořký!

Většina přípravků amara není vhodná pro děti. Vyskytne-li se u některého dysbióza, uplatní se zvláště prostředek »*Aquilinum comp.*« (globule od Waly); obsahuje kapradí a některá amara v potencovanější formě. Jemně účinkující prostředek na žaludek lze připravit také jako čaj, například »Čaj čtyř větrů« z anýzu (*Pimpinella anisum*), fenyklu (*Foeniculum vulgare*), koriandru (*Coriandrum sativum*) a kmínu (*Carum carvi*), který se může smíchat s trochou pampelišky lékařské (*Taraxacum officinale*) a čekanky (*Cichorium intybus*). Recept je vhodný také pro utišení nadýmání, průjmu a následků z nasazení antibiotik.

Mezi látky chránící vnitřního alchymistu patří rovněž kyselka, podporující chuť k jídlu. Hojně by ji měli pít zejména lidé mrzutí a nabručení, neboť kyselá každého nakonec rozveselí... Paracelsus doporučoval mošt, který se má nechat kvasit s benedyktem lékařským a hřebíčkem.

K léčení dysbiózy jsou rovněž velmi vhodné sirnaté substance (*Sulfur D6* až *D12*). Již v minulé kapitole jsme se seznámili se sírou jako s univerzálním prostředkem pro odvádění jedu.

V rostlinném světě ale existuje i «hnilobná» síra, například v česneku medvědí (*Allium ursinum*), potočnici lékařské (*Nasturtium officinale*), česneku (*Allium sativum*) a cibuli (*Allium cepa*). Jmenované rostliny obsahují glykosidy hořčičného oleje, které jsou účinné zejména při léčení takzvané hnilobné dyspepsie (řídkých průjmů s páchnoucím nadýmáním = flatulencí, špatné snášenlivosti některých potravin a pálení žáhy). Terapie tohoto druhu je dobrým příkladem léčby podle sympatetického hlediska, neboť hnilobné látky je nutné odstraňovat páchnoucími prostředky.

Vedle toho všeho se pro regeneraci vnitřního alchymisty doporučuje hlavně pít vodu z kyselých zřidel. Podle Paracelsa jsou vhodné především švýcarské lázně Bad Pfäfers, jakož i jednotlivé prameny, například na Rýně nebo Labi (I/605). V zásadě jsou vhodné všechny, které mají nějakou spojitost s mořem (I/602); je to signatura jejich očištné síly. Další »pramen zdraví« se nachází v Bad Liebenzelli ve Schwarzwald; ještě dnes zdejší minerální vodě říkají »Paracelsův pramen«. Užívá se například při podpoře vylučování moči (diureza), nápravě tartarických onemocnění, jako jsou zácpa (obstipace), ledvinové a močové kameny nebo dna.

Odstranění jedu – matka všech terapií

Farář a bylinkář Sebastian Kneipp prý jednou na dotaz, jaké jsou nejdůležitější metody léčby, odpověděl: »Za prvé odstranění jedu, za druhé odstranění jedu a za třetí odstranění jedu.« Každý léčebný postup by tedy měl podporovat a doplňovat mechanismy odvádění jedu: »Každý jed alchymista vyhání přes vylučovací orgány, takže se jím všechny naplňují« (Paracelsus I/33).

Jedno z nejdůležitějších pravidel nauky o šťávách (humorální medicíny) říká, že léčení směřuje vždy zevnitř ven, od ušlechtilých orgánů k neušlechtilým. »Neušlechtilé« jsou zejména kůže a sliznice, a proto musí být nemoc do těchto orgánů pokaždé odvedena. Zažene-li se naopak zpět do těla, je třeba počítat se zhoršením průběhu onemocnění.

Ze stejného předpokladu vycházel i Paracelsus. Z jeho pohledu bylo nejdůležitější pečovat o regeneraci těla a správnou funkci tělesných vylučovacích procesů, protože jedině tak lze posílit životního ducha: »Všimněte si, že nemoc vzniká tam, kam nemůže životní duch. Má-li zatarasenou cestu, dochází k hnití, jež vytváří vředy, neboť na takovém místě životní duch zmírá« (Paracelsus I/626n).

Hnití, tak jak ho chápal Paracelsus, poznáme podle chronických stavů vyčerpanosti a deprese, podle vegetativních poruch, jako je nechůť k jídlu, k sexu, nespavost, jakož i podle páchnoucích sekretů a exkretů (vyloučených produktů

Projímání a zvracení patřily už za Hippokrata k zásadním metodám odvádění jedu z těla. Muž pročišťující své vnitřnosti, z díla »Artznei-Spiegel«, 1542. Zvracející muž, z díla »Schach-tafelen der Gesuntheit«, 1533.

Dodnes je v oblíbené fíkově kúra k odvedení jedu. Hieronymus Bock, 1577.

látkové výměny), chronických vyrážek, vředů, zvětšení orgánů či jejich částí, usazenin a rakoviny.

Je bezpodmínečně nutné těmto stavům aktivně předcházet, například na jaře a na podzim, kdy lze provádět očištné kúry, odvádějící z těla jed, jelikož v pokročilém stádiu se dají léčit jen s velkými obtížemi. Očištné kúry tohoto typu znalo lidové lékařství odnepaměti.

Sestávají vždy z takzvaných polychrestů (složených léků). Na jaře se používají především mladé výhonky rostlin a listy z břízy (*Betula pendula*), kopřiva dvoudomá (*Urtica dioica*), popenec obecný (*Glechoma hederacea*) nebo pampeliška lékařská (*Taraxacum officinale*). Na podzim jsou to naopak spíše kořeny, například anděliky lékařské (*Angelica archangelica*), hořce žlutého (*Gentiana lutea*) nebo čekanky obecné (*Cichorium intybus*), jež mají za úkol vypudit těžko rozpustné toxiny.

Paracelsus však mnohokrát poukázal na to, že u neustupujících chronických onemocnění a při trvalém Tartaru samotné léčivky nestačí. V takových případech bychom měli přihlídnout k minerálním látkám, z nichž jsou podstatné především zmiňované sloučeniny antimonu, arzenu a síry.

Rostliny naopak slouží hlavně k podpoře vylučování. S jejich účinkem odvádějícím jed se setkáváme například u bodláci, trnů a klešticovitých plodů. Především posledně jmenovaná signatura naznačuje, že škodliviny díky těmto bylinám tělo skutečně opustí. Pro příklad uveďme lopuch větší (*Arctium lappa*), svízel obecný (*Galium aparine*), řepík lékařský (*Agrimonia eupatoria*) a kuklík městský (*Geum urbanum*).

Je hostejné, kterou bylinu použijeme, naším cílem je vždy drenáž. Znamená to, že se toxiny odvedou tělesnými mechanismy, určenými k odvádění jedu.

Čisticí účinek střev, slinivky a žlučníku se aktivuje pomocí laxativ (projímadel), cholagog (žlučopudných prostředků) a cholerik (žlučotvorných prostředků). Patří sem například dřišťal obecný (*Berberis vulgaris*), zeměděm lékařský (*Fumaria officinalis*), krušina obecná (*Rhamnus frangula*), kurkuma (*Curcuma longa*), pampeliška lékařská (*Taraxacum officinale*), vlašťovičnick větší (*Chelidonium majus*) a listí senny (*Cassia angustifolia*). Přípravek s velice dobrým složením je »Specichol« od Pekany.

Paracelsus varoval před neuváženým používáním projímadel, neboť »každé laxativum v sobě nese dvě zla, první, že oslabuje, druhé, že obvykle člověka vyprázdní víc, než je potřeba« (Paracelsus III/455). Podle toho by se mělo projímadlo po zralé úvaze vždy kombinovat s posilujícími a dráždění tišícími bylinami, například se skořicí, hřebíčkem, zázvorem, puškvorcem, muškátovým oříškem a jalovcem.

Recepty na detoxikaci jedu vždy obsahují také diuretika, tj. prostředky napomáhající ledvinám vylučovat substance vázané v moči (například kyselinu močovou). Jsou vhodné, především je-li moč kalná a páchnoucí. Doporučuje se bříza, ale i jehlice trnitá (*Ononis spinosa*), přeslička rolní (*Equisetum arvense*), zlatobýl (*Solidago virgaurea*) a jalovec obecný (*Juniperus communis*). Recepty na léčbu jater a žluči by měly vždy obsahovat především některé přípravky pro ledviny a naopak.

Zlatobýl obecný (*Solidago virgaurea*), přiřazený ke Slunci a Merkuru, podporuje vylučování ledvin, ulevuje však i játrům. Adamus Lonicerus, 1679.

Jak vypudit Tartarus z ledvin

Koncept léčby ledvinových a měchýřových kamenů (= kamenů strachu) má toto složení:

- »Renodoron« od Weledy, třikrát denně 1 tableta.
- »Renalin« od Soluny, dvakrát denně 10 kapek; prostředek obsahuje měď.
- Od Staufen-Pharma: Nosody z ledvinových a měchýřových kamenů; podle nálezu: *Calculi renales* (kyselina močová), *Calculi renales* obsahující kyselinu šťavelovou, *Calculi vesicales*, nyní D30, dvakrát týdně 5 kapek.
- Mazání ledvinových partií přípravkem »Kupfersalbe rot« (červená měďná mast) od Waly.
- Důležitá je terapie proplachování ledvin asi litrem ledvinového čaje denně. Vaří se z listů břízy, zlatobýlu, kořene jehlice trnité, z lomikamenu a přesličky polní.

Zvláště vhodný je univerzální přípravek ze zlatobýlu, který v podstatě nechybí v žádném receptu na odvádění jedu, protože jednak podporuje činnost ledvin, aniž by je dráždil, a jednak ulevuje vrátnicovému systému jater (je obsažen v kapkách »Renalin« od Soluny). Při neustupujících chronických onemocněních se (zlatobýl) doplňuje dřišťálem a jalovcem (obsaženými v kapslích »Juniperus/Berberis comp.« od Waly).

Dalšími důležitými drenážními látkami jsou potopudné byliny (diaphoretika) jako potměchuť (*Solanum dulcamara*), bez černý (*Sambucus nigra*), zázvor (*Zingiber officinalis*) a lípa srdčitá (*Tilia cordata*).

Drenážní přípravky je třeba používat zejména při revmatu, »neboť působením diaforetik se všechny studené nemoci zahřejí a takto zahřáté se léčí« (Paracelsus III/66). Paracelsus aplikoval ve formě čaje a tinktury například zázvor, pepř, kardamon a kafr.

Potopudné prostředky ovšem neodvádějí pouze toxické látky, ale zdokonalují též látkovou výměnu kůže. Podle Hippokrata, ale i Paracelsa náleží tento způsob terapie ke kardinálním metodám. »Chceme-li odstranit zablokování životního ducha, musíme jej držet v teple, aby mohl nabrat sílu. Je třeba jej učinit diaforetickým, ve své podstatě stále hořícím a v žáru žijícím« (Paracelsus I/628).

Má-li nedostatečné odvádění jedu za následek usazování sedlin (tj. tvorbu Tartaru), je zapotřebí rozpouštědla (resolventu). K tomu jsou vhodné sloučeniny jódu (*Jodum* D6 až D12), dávivý vinný kámen (*Tartarus stibiatus* D12), a rovněž byliny, které můžeme poznat podle dutých stonků, například bolehlav plamatý (*Conium* D6): »Myslete na to, že máte Tartarus uvolnit, vypudit, strávit a oddělit, potom bude od bolestivé podagyry etc. brzy pomůženo. Dále vězte, že z takového Tartaru vznikají souchotiny údů (atropie), usadí-li se v nervech, tj. v jejich kořenech« (Paracelsus I/586). Znamená to tedy, že i záněty nervů a obrny mají svůj

Recept na podporu menstruace – emenagogální terapie

Vhodný také pro zlepšení kolísavé nálady a oslabení libida během měsíčků, jakož i při bolestech před krvácením, především když se symptomy s nástupem krvácení zlepšují. Složení směsi:

Po 10 ml:

- prvotinktura *Alchemilla vulgaris* (kontryhelu obecného)
 - *Artemisia absinthium dil.* D2 (pelyňku pravého)
 - *Cuprum aceticum dil.* D6 (acetátu mědi)
 - *Pulsatilla pratensis dil.* D6 (koniklece lučního)
 - prvotinktura *Rosmarinus officinalis* (rozmarýnu lékařského)
 - *Strychnos nux vomica dil.* D6 (vraního oka čtyřlístého)
 - prvotinktura *Urtica dioica* (kopřivy dvoudomé) Po 15 ml:
 - prvotinktura *Artemisia vulgaris* (potměchuti)
 - prvotinktura *Levisticum officinale* (libečku lékařského)
- denně. Vaří se z listů břízy, zlatobýlu, kořene jehlice trnité, z lomikamenu a přesličky polní.

Směs je dobré si nechat namíchat lékárníky u Staufen-Pharma. Užívat třikrát denně 20 kapek v čaji z kontryhelu, zvláště ve druhé polovině cyklu.

Dodatečně: *Smaragd trit.* D6 od Weledy, dvakrát denně dávku velikosti hrášku rozpuštěnou v troše vody. Paracelsus považoval smaragd za arkánum na veškeré ženské bolesti (III/200).

Suchá baňka na hřeben pánve a na vnitřní stranu stehna a/nebo mazání těchto partií přípravkem »Kupfersalbe rot« od Waly.

původ v tartarických nánosech, které se dají relativně dobře ovlivnit potencovanou rtutí (*Mercurius vivus naturalis* D12, srov. případ na str. 38). Merkurský kov je všeobecně vhodný na všechny stagnující procesy onemocnění jako reakční činidlo.

Zcela zvláštní způsob odvádění jedu, který by se měl za všech okolností terapeuticky podporovat, mají ženy – menstruaci: »Bolesti, které ženy pociťují na určitých místech, jsou způsobeny ucpávkami, stejnými jako v srdci, žlučníku a všech ostatních důležitých údech. Ve všech případech je třeba menstruaci vyvolat po celém těle« (Paracelsus I/1006).

Menses je především účinnou ochranou před poruchami látkové výměny a chorobami srdce. Můžeme rovněž pozorovat, že dostatečné krvácení podporuje duševní vyrovnanost. Naopak předčasné vyschnutí nebo potlačení krvácení bývá spojeno s duševními problémy a chronickými onemocněními (Aschner). Prostředky podporující měsíční cyklus (emmenagoga) jako pelyněk, který Paracelsus nasazoval při všech menstruačních potížích (III/465), mnohdy zmírňují menstruační bolesti a účinkují jako afrodiziaka (viz Kastem str. 53).

Detoxikační metody vyzporované v přírodě

Krev, která je jak známo zvláštní šťáva, byla odjakživa považována za zvlášť vhodnou k vylučování škodlivých látek z těla. Věřilo se, že na místě, kde způsobuje bolest, shromažďuje tělo škodliviny, aby je tudy odvedlo. V normálním případě postačují k odvádění jedů přirozené výstupní otvory těla. Nastane-li jiná situace, musí se otvory vytvořit uměle: »Zjistíš-li bolest na nějakém místě, věz, že příroda si chce tudy prorazit výstupní otvor. Není-li tam od přírody, musíš ho udělat, protože příroda jej zde potřebuje a spěje k němu. Nuže, otevřené výstupní otvory zde nejsou, ale protože vidíš, že (příroda) na těchto otvorech trvá, soustřeďuje se a požaduje je, s klidným svědomím takový otvor otevři a umožni zde přírodě výstup« (Paracelsus II/713).

Již v antice se velmi dobře vědělo, že především žilní krev je bohatá na tělesné toxiny. Navíc žíly leží blíže k povrchu těla než tepny, což jaksí opět poukazuje na to, že toxiny mají odvádět právě žíly. Proto se nemocným pouštělo žilou. Většinou šlo o žíly na ruce, zvláště když bylo potřeba ulevit srdci a celému tělu. Při konkrétních symptomech na specifických místech těla se ovšem využívaly i ostatní žíly. K odstranění bolestí hlavy se otvíraly spánkové tepny, při artritidě žíly v blízkosti postiženého kloubu.

Postupem času se pouštění žilou vyvinulo v jednu z nejoblíbenějších metod. Víra v ni se stala neotřesitelným dogmatem, takže se »vesele« odsávala krev i polomrtvým pacientům.

Paracelsus si mnohokrát stěžoval na nekritické používání pouštění žilou (II/729). Přesto tuto terapii neztracoval, neboť patřila samozřejmě také do jeho lékařského repertoáru a dokonce jí věnoval jeden malý spisek.

Varoval hlavně před nadměrným upouštěním (II/735 a 747); v žádném případě nedoporučoval více než půl litru. Zároveň byl toho názoru, že pouštět žilou by se mělo jen některým nemocným a už vůbec ne zdravému člověku. O profylaktickém účinku nebyl přesvědčen (II/754).

Důležité je, že určité choroby jako obezitu nebo vysoký krevní tlak je možné léčit i jinými metodami; pouštění žilou samo o sobě nikdy neléčilo, ale pouze utišovalo (II/753).

V Paracelsově době bylo zvykem určovat čas pro pouštění žilou na základě postavení hvězd. Existují desítky vyobrazení, které k tomu podávají návod. On však kupodivu tyto praktiky odmítal.

Vedle »velkého« bylo tehdy známé též »malé« pouštění žilou, prováděné s pomocí pijavic a »krevních« baněk. Pijavice se osvědčily zvláště při revmatickém onemocnění kloubů, krevní baňka je naproti tomu velmi účinná při stavech napětí a vnitřních zánětech. Při zánětech uší nebo poruchách sluchu Paracelsus například doporučoval malé pouštění žilou v místě za uchem (II/542).

Stejně tak oblíbená »suchá« baňka zas energeticky doplňuje uvolněnou tkáň na některých místech. Přikládání suché baňky je vhodné i při opožděné nebo slabé menstruaci, a to v pánevní oblasti a na vnitřní straně stehen, čímž se vyvolává umělý výron.

Léčba sázením baněk se dodnes používá k lokálnímu přeladění. Lékařsko-historické muzeum v Curychu (foto: O. Rippe).

Listy a plody slunečního ořešáku královského (*Juglans regia*) obsahující třísloviny, slouží jako lék na rány a k sanování sliznice. Další indikace: kožní problémy, intoxikace těžkými kovy nebo pesticidy a onemocnění lymfatického rázu. Leonhard Fuchs, 1543.

Recepty pro regeneraci »vnitřního alchymisty« a odstranění jedu podle humorálního terapeuta a paracelsiána Heinricha Honeggera

Recept na čaj pro všeobecné odvedení jedu, zvláště v případě rodové náklonnosti k rakovině (rovněž k odvedení jedu lymfou). Recept způsobuje mírné odvádění ve střevech a ledvinách, ale zároveň aktivuje látkovou výměnu kůže. Navíc působí proti usazování Tartaru. Jeho složení:

Po 5 gramech:

- kořene pampelišky lékařské (*Taraxacum officinale*)
- kůry ze sasafrasu lékařského (*Sassafras officinale*)
- květu trnky obecné (*Prunus spinosa*)
- kůry z guajaku léčivého (*Guajacum officinale*)

15 gramů:

- listů ořešáku královského (*Juglans regia*)

po 20 gramech:

- listů kasie ostrolisté (*Casia senna*)
- violky trojbarevné (*Viola tricolora*)

po 10 gramech:

- kořene lékořice lysé (*Glycyrrhiza glabra*)
- kořene přestupu lékařského (*Smilax medica*)
- bobulí jalovce obecného (*Juniperus communis*)
- plodů fenyklu obecného (*Foeniculum vulgare*)
- zemědýmu lékařského (*Fumaria officinalis*)

Dávkování: Ráno a večer 1 šálek (1,5 čajové lžice na šálek). Byliny zalijeme vařící vodou, necháme je 5 minut stát odkryté, scedíme a osladíme medem. Čajová kúra trvá asi dvakrát sedm týdnů, s dvoutýdenní přestávkou; provádí se alespoň jednou do roka, nejlépe na jaře. Recept je třeba si nechat namíchat v lékárně, která se specializuje na byliny.

Recept na očištění krve pomocí homeopatické prvotinkтуры.

Směs upravuje střevní flóru, aktivuje látkovou výměnu a podporuje šťávy jater a slinivky břišní. Je vhodná též při odstraňování odporu k jídlu.

Složení receptu:

- prvotinktura *Anthriscus cerefolium* (kerblíku třebule)
- prvotinktura *Cichorium intybus* (čekanky obecné)
- prvotinktura *Nasturtium officinale* (potočnice lékařské)
- prvotinktura *Taraxacum officinale* (pampelišky lékařské)
- prvotinktura *Veronica beccabunga* (rozrazilu potočního)

Směs si necháme namíchat po 20 ml v lékárně u Staufen-Pharma.

Dávkování: Užívá se v době jídla dvakrát denně čajová lžička v troše teplé vody nebo červeného vína; pít po doušcích a pokaždé důkladně smíchat se slinami.